ÁRA: 7,5 LEJ

XII. évfolyam, 84. szám

2009 JANUÁR /1

Közgazdász Fórum

Forum Economic
RMKT
Economist's Forum

RMKT 2009

Kiadja a Romániai Magyar Közgazdász Társaság

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem
Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kara magyar tagozatának közös szakmai közlönye

ISSN 1582-1986
CNCSIS 755-2007 (B+)

A tartalomból

3. **Somai József**
Az 1948-as évi államosítások emlékezete

13. **Nagy Benedek**
Tivai Nagy Imre életművéből (1849–1931)

21. **Avornicului Mihály**
Workflow menedzsment adatfolyamhálókkal

31. **Somai József**
A romániai magyar folyóiratok és kiadók akkreditálásának helyzete

43. **Csomafáy Ferenc**
Új kihívások a gazdasági életben

KÖZGAZDÁSZ FÓRUM
Forum Economic
Economist's Forum

Tartalomjegyzék

SOMAI JÓZSEF
Az 1948-as évi államosítások emlékezete – A felekezeti iskolák államosításának 60. évfordulójára **3**

NAGY BENEDEK
Tivai Nagy Imre életművéből (1849–1931) **13**

AVORNICULUI MIHÁLY
Workflow menedzsment adatfolyamhálókkal **21**

SOMAI JÓZSEF
A romániai magyar folyóiratok és kiadók akkreditálásának helyzete **31**

CSOMAFÁY FERENC
Új kihívások a gazdasági életben **43**

PÁSZTOR CSABA
Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban – LXVII. rész **47**

Fontosabb gazdasági események **51**

Hírek **57**

A lap tartalmának román és angol nyelvű kivonata és tartalomjegyzéke **59**

Az 1948-as évi államosítások emlékezete
– A felekezeti iskolák államosításának 60. évfordulójára –

SOMAI JÓZSEF

Emlékezés

A Marosvásárhelyi Református Kollégium V. osztályos, 16 éves tanulója voltam 1948 nyarán, augusztus végén, amikor felvételire hívtak az iskolába, annak ellenére, hogy az előző évben már felvételiztünk az iskola felső tagozatára. Kiderült, hogy több iskola is megszűnik, úgymint a Katolikus Fiú Főgimnázium, a Református Kollégium, mindkettő Marosvásárhelyről, egy erzsébetvárosi felekezeti iskola és mások. Annak rendje-módja szerint felvételiztünk is sikeresen, 44-en a százvalahányból.

A sokkoló élmények ősszel kezdődtek, az iskolakezdés alkalmával. Az iskolánkban a régi Református Kollégium felirat helyett a kapu felett az fogadott, hogy Josif Rangheț 2. sz. Fiúlíceum, természetesen románul is feliratozva. Először azt hittük, hogy még egy új iskola költözött az épületünkbe, azonban szomorúságunkra rövidesen kiderült, hogy mostantól így hívják a régi iskolánkat. Fogalmunk sem volt, hogy ki is valójában az a Iosif Rangheț, de hamarosan megtudtuk, hogy egy „fontos” kommunista munkásvezér, és a több mint 400 éves iskolánknak mostantól, csak mert így találta ki a csúcsra kapaszkodó munkáshatalom, viselnie kellett ezt a nevet. Ez az iskolanév később társadalmi konfliktusok eredője lett, amit csak a marosvásárhelyi iskolaháború (1990. március 19.) alkalmából tudatosíthattunk. Hogyan? Sikerült ugyan 1957-ben Bolyai névre keresztelni az iskolát, azonban annak az volt az ára, hogy a régi fiúlíceum nemcsak koedukációs (fiú-lány) vegyes iskolává vált, hanem el kellett fogadni a román osztályok létét is. Az 1989-es rendszerváltás után a többszázados magyar anyanyelvű oktatás visszaállításának az igénye vezetett a marosvásárhelyi fekete márciushoz, a vérremenő iskolaháborúhoz, amely életekbe és neves írónk szemébe került.

Az első osztályfőnöki órán is furcsa dolgokat kellett tudomásul vennünk: Az új osztályfőnökünk váratlan híreket és regulát közölt velünk: mostantól nem köszönünk úgy, hogy „Békesség Istentől!”, hanem csak úgy, hogy „Jó napot kívánok”. A tanár urak ezután nem urak, a tanár urak ezután elvtársak, tehát úgy köszönünk, hogy „Jó napot, tanár elvtárs”. Hétfő reggeli közös ima nincs (már a szószék sincs a díszteremben, mert leszerelték), hanem egyenesen megyünk az ebédlőbe és nem a „konviktusba”, ahogy eddig neveztük, sőt nem az internátusban lakunk, hanem a bentlakásban, és a „lustra” botot is felejtsük el, a szilencium pedig tanulási idő. A latin és német nyelvtanulás a múlté, mert az egyik ósdi, lejárt nyelv, a másik a fasiszták nyelve, az angolról szó sem esett, mert az az imperialisták nyelve. Mostantól a „baráti” orosz nyelv lesz a kötelező. Három évig tanultuk az oroszt sajnos anélkül, hogy valójában elsajátítottuk volna, hogy legalább egy idegen nyelvet ismerjünk,

mivel nem más, mint az orosz fogságból hazatért történelemtanár tanította; a latint el kellett felednünk, pedig akkor Cicerót már szabadon fordítottuk.

Ezek a formainak tűnő változások (és még sok ehhez hasonló) akkor látszólag egyszerűen csak furcsa dolgok voltak számunkra, de csak később tudatosult a változások hátterének valósága s vált a szemünkben katasztrófává.

Tudjuk, hogy a katasztrófa fogalma inkább természeti csapást idéz tudatunkban, de a társadalmi nagy viharok is hoznak katasztrófát, megsemmisülést, néha súlyosabbakat, mint a természetiek. Az akkori munkáshatalom megszüntette a hitéletre való iskolai nevelést, és az azt szolgáló egyház minden vagyonát elvette. A hit és hitetlenség harcában, az erőszak fegyverével élve, a hitetlenség győzött, s a hitetlenség a hatalmi erők kedvezményezettje lett. Ezt a katasztrófát idézték elő az 1948-as tanügyi és egyházi törvények, amelyek egyfelől megfosztották a történelmi egyházakat iskoláiktól, azok vagyonával együtt, másfelől felszámolták a hit-erkölcsre támaszkodó tudásszerzés többszázados forrását.

Előzmények

A kommunista rezsim kiépítésének egyik állomása volt az egyházi iskolák államosítása, azonban az ezzel kapcsolatos törvényeket más, hasonlóképpen a hatalomtól kierőszakolt események és törvénykezési sorozat előzték meg. Erről a politikai környezetről most csak említést tudunk tenni, amely az 1948-as évet sötét időszakká tette.

Az 1944. szeptember 12-én Moszkvában megkötött szovjet–román fegyverszüneti szerződés több szakasza érintette Erdélyt. A 4. szakasz szerint a román kormány és főparancsnokság kötelezi magát, hogy együttműködik a szovjet főparancsnoksággal a háborús bűnökkel vádolt személyek letartóztatásában és bíróság elé állításában. Ennek a szerződésnek következménye az 1945-ben megjelenő „Utasítás az Ellenséges Javak Megyei Hivatalának létesítésére és közreműködésére" vonatkozó rendelete volt, és a köztudatban CASBI név alatt lett ismert (*Hivatalos Közlöny* 1945. február 101-i szám). Ennek nyomán elrendelték a magyar állampolgárságú, a megelőző időszakban Romániában tartózkodó természetes személyek, magyar állampolgárságú vagy magyarországi tőkeérdekeltségek (mint jogi személyek) és az úgynevezett „vélelmezett ellenségek" javainak elkobzását. A „vélelmezett ellenség" ürügyén Romániában körülbelül 30 000 olyan magyarnak foglalták le házát (a benne lévőkkel), kertjét, földjét, üzemét, akik a front elől menekültek, vagy 1944. szeptembere 12-én külföldön tartózkodtak. Ezekenkívül a magyar intézmények helyiségeit, épületeit, a magyar állam tulajdonát képező üzemeket, bankokat, gyárakat is lefoglalták. Ez a rendelet Magyarország és Románia között több tárgyalást tett szükségessé, de valójában a CASBI vagyonok legnagyobb része román tulajdonba ment át.

Közben a békeszerződések eredményeképp kialakult a keleti blokk. 1947. június 2-án szovjet direktívák jelentek meg a kommunizmus kiterjesztésére a csatlós államokban. A KGB-Moszkva direktívák azt is jegyzik, hogy: Különösen figyelni kell az

egyházakat. A kulturális-nevelői tevékenységet úgy kell irányítani, hogy ezek ellen antipátiát generáljon. Megfigyelés alatt kell tartani az egyházi nyomdákat, levéltáraikat, a prédikációikat, énekeiket, a vallási nevelést, sőt még a temetési szertartásokat is.

A király elűzése és a népi demokratikusnak nevezett állam kikiáltása (1997. dec. 30.), majd az új Alkotmány (114-es törvény, 1948. április 14.), amely valójában a szovjet típusú alkotmány hazai alkalmazása volt, megteremtette a kedvező feltételeket a szovjet struktúrájú rendszer, a kommunista rezsim politikai, gazdasági és kulturális térhódításására. Ez az Alkotmány előírja többek között az állami oktatás egyetemességét és az egyházi oktatás megszüntetését. Az egyháziak megrökönyödve vették tudomásul az új alkotmányi rendelkezést, de nem akartak hinni az alkalmazásában. Ez az Alkotmány sikeresen szovjet típusúra formálta az állam belső berendezkedését. Többek között a 22-es cikkely kimondja azt, hogy a tanuláshoz való jogot az állam biztosítja mindenki számára, valamint a 27-es cikkely azt is előírja, hogy egyház vagy vallási felekezet ez évtől kezdődően nem tarthat fenn általános oktatási intézményeket. Ezzel az alkotmányos szabállyal tulajdonképpen törvényen kívül helyeződött az egyházi oktatás, és habár még sokan reménykedtek egyházi körökben, hogy ez nem is lehet igaz, később sajnos mégis bizonyossá vált, hogy valójában a hatalomnak az a célja, hogy a kommunista elveknek megfelelően szűnjön meg az egyházi nevelés iskolai formája.

A továbbiakban olyan törvények látnak napvilágot, amelyek totális támadást jelentenek a tulajdon minden formájára, így:

– 1948. február 3-án megjelenik a bankok fuzionáltatásáról vagy felszámolásáról szóló törvény, mely kimondja az összes bankszerű üzleti tevékenységet folytató társaság, cég hivatalból való törlését. A törölt társaságnak 20 napon belül kérnie kell az újbóli bejegyzését. Azoknak a pénzintézeteknek, melyeknek az újbóli bejegyzését elutasítják, május 1-jével kezdetét veszi a kényszerfelszámolása;

– 1948. június 11-én törvény születik a nagyipar, a bányászat, a biztosító- és a szállító vállalatok államosításáról, amelyet a törvény szigora kíséretében rövid időn belül meg is valósítanak;

– 1948. július 18-án a román állam visszavonja, hatálytalanítja az 1928-ban a Vatikánnal kötött Konkordátumot, és átveszi a katolikus egyház feletti rendelkezési jogot. A katolikus egyház elszigeteltségét növelte az a tény, hogy Románia egyoldalúan felmondta a Szentszékkel kötött konkordátumot, így az egyetemes katolikus egyháznak nem maradt elvi beleszólása abba, hogy mi fog történni az erdélyrészi egyházközségekkel;

– A minisztertanács július 31-én határozatban (1176. számú kormányrendelet) elrendeli az egyházi iskolák vagyonának felleltározását. Ezt elősegítette az a tény, hogy az illetékes hatóságok már júliusban megkeresték az iskolákért felelős személyeket, és felszólították őket leltár készítésére, illetve az elkészült leltár átadására. Egyes helyeken a tanügyi kiküldöttekkel együtt megjelentek a közigazgatás, valamint

a politikai pártok képviselői, rendőri közegek kíséretében. Előfordult, hogy a leltárbizottságok, semmit sem kímélve, a rendek és a nővérek magántulajdonát képező tárgyak, felszerelések, ruhaneműk és élelmiszerkészletek is lefoglalták, és állami tulajdonná változtatták azokat. Úgyszintén ezeknek a leltáraknak az alapján az állam tulajdonába kerültek az iskolákhoz tartozó lakások, melyet a mindenkori tanító, illetve kántor használt. A leltár olyan ingó javakra is vonatkozott, mint az orgonák, szemléltetőeszközök, bútorok, tehát mindenre, ami az oktatást, a felekezeti iskolák működését szolgálta. A kiküldöttek általában nyomatékosan utaltak arra, hogy a legkisebb ellenállásra igénybe veszik a karhatalmat.

Ezzel már nagyjából el is hárult minden akadály a felekezeti iskolák államosítása útjából. 1948 nyarán a terep már elő volt készítve a tanügyi reform meghirdetésére és gyakorlatba ültetésére. A demokrácia már régóta csak formális volt, az ellenzék vezetői, akik szavukat felemelhették volna, vagy már börtönben ültek, vagy el voltak szigetelve. Az egyházak tekintélye is nagymértékben megtört, és bár nyílt, általános tömegterrorról ekkor még nem lehetett beszélni, a félelem mégis általánossá vált. Az 1948-as év elejétől minden terv szerint működött. Napirenden volt az iskolai könyvtárak ideológiai könyvekkel történő ellátása, valamint a tanárok politikai nevelését célzó munkájának elősegítése a pártaktivisták irányítása alatt. A februári hangzatos kommunista propaganda arról szólt, hogy bármilyen vallástól függetlenül le kell leplezni a reakciót, de főképp a vallásos szekták esetében még nagyobb kell legyen a figyelem. Napirenden volt a tankönyvek átvizsgálása, a könyvtárak „megtisztítása".

A felekezeti iskolák államosításának végrehajtása

1948. augusztus 3-án (ezt a napot ma fekete betűkkel jegyezzük) két törvényerejű rendelet látott napvilágot, amely teljesen kiszorította az egyházakat a közoktatásból, kifosztotta vagyonából, megteremtette a szovjet típusú iskolastruktúrát, és megvalósította a kimondottan állami intézményekké való átalakítását.

A 175. sz. „tanügyi reform"-törvény (*Monitorul Oficial*, Part I, no. 177*,* August 3*,* 1948, amely valójában törvényerőre emelt rendelet volt) első szakaszában kijelenti, hogy: mindenki számára létrejön a közoktatás egységes struktúrája, kizárólag az állam szervezésében. A törvényerejű rendelet kijelenti, hogy a közoktatás világi. A törvény rögzíti az oktatás céljait, amely a szovjet típusú iskolastruktúra szerint fog működni.

Valójában a XXXV. cikkelye alapozza meg a felekezeti iskolák kisajátítását, mert könyörtelenül kimondja, hogy: az összes egyházi és magániskola állami iskolává válik.

Annak érdekében, hogy megelőzzenek minden ellenállást, a XXXVII. cikely szerint 5–10 évi kényszermunkára és vagyonuk elkobzására ítélik azokat, akik meghiúsítják vagy meg próbálják hiúsítani ezt rendeletet. Tudjuk, hogy ezt a cikkelyt alkalmazták is, mert több ellenállónak valójában a szabadságába került az ellenkezés.

A 176-os törvény (*Monitorul Oficial*, Part I, no. 177*,* August 3*,* 1948, ez is törvényerőre emelt minisztertanácsi rendelet), amelyet ugyanaznap hoztak, mint az előző 175-öst (1948.08.03), nyilván az előző törvény előírása alapján, államosítja az összes egyházi iskolát minden vagyonával együtt. A törvény első bekezdése szerint: „Az állami közoktatás jó megszervezése és működése, valamint a tanügy demokratizálásának és kibővítésének érdekében mindazok az ingó és ingatlan javak, amelyek az egyházak, kongregációk, vallási közösségek, magántársulatok, általában ha magán, fizikai vagy jogi személyek birtokában voltak és a közoktatásügyi törvény 35. paragrafusa értelmében az állam tulajdonába átment iskolák szolgálatában állottak, *az állam tulajdonába mennek*, és a Közoktatásügyi Minisztérium veszi kezelésbe."

Ennek a törvénynek a hatálya alá esnek azok a javak, amelyek 1948. január 1-ig az iskolák, internátusok, tanulóotthonok, étkezdék működtetését, fenntartását, támogatását szolgálták, valamint azok is, amelyeket ugyanezen célból szereztek be. A törvény negyedik bekezdése értelmében pedig „feloszlik minden olyan testület, melynek célja magániskolák szervezése és működtetése volt".

A két törvénynek (175-ös és 176-os) operatív alkalmazásával gyakorlatilag törvényen kívül helyeződtek a felekezeti és magániskolák, melyeknek az államosítása villámgyorsan meg is történt. A bentlakással és más, az oktatást elősegítő ingó és ingatlannal rendelkező vagyonokra az állam rátette a kezét. Ezek a törvények azonnal életbe léptek, és a végrehajtását ettől a naptól kezdve senki és semmi nem tudta megakadályozni, mert már ebben az időben nem létezett olyan erő Romániában.

A törvények alkalmazásának következtében az eddigi 134 magyar elméleti líceumból csupán 19 maradt meg. Sok erdélyi helységből eltűnik az elméleti középfokú oktatás, mint például: Máramarosszigetről, Gyulafehérvárról, Nagykárolyból, Nagyszalontáról. Régi elismert humán gimnáziumok egy részéből szakközépiskolák lesznek, mint például a nagyszalontai Arany János Gimnázium, amelynek helyén mezőgazdasági szaklíceum nyílik magyar tagozattal, Nagybányán pedig a régi elméleti líceum helyébe vegyipari líceum alakult.

Az államosított felekezeti iskolák és és az azokhoz tatozó vagyonaik jegyzéke megtalálható megyénként felsorolva a 176-os törvény mellékletében (*Monitorul Oficial,* Partea I, nr. 177 din 03/08/1948). Ez a jegyzék híven tükrözi a magyar történelmi egyházak elleni végzetes támadást.

Ezeknek a törvényeknek a romboló hatását tetézte az 1948. augusztus 4-én megjelent 177. számú „vallási kultusz"-törvény is. A jogszabály 1. cikkelye formailag ugyan kijelenti, hogy „a vallásszabadság biztosítva van" az országban, de ezt is valójában durván korlátozzák. Így például a 22. cikkely kimondja, hogy: egy egyházmegyének legalább 750 000 híve kell legyen, és ha ezt a létszámot az egyházmegye nem éri el, csak főesperesség lehet belőle. Ezentúl törvényes jog szerint a kultuszminiszter minden vallási, kulturális, nevelési és humanitárius döntést, rendeletet és parancsot semmissé tehet, ha azok „az állam rendjét veszélyeztetik" (sicc!). Hivata-

losan egyik felekezet sem tarthat fenn a továbbiakban kapcsolatokat külföldi felekezetekkel, intézményekkel, személyekkel, pásztorlevelet és körlevelet pedig csak a vallásügyi miniszter engedélyével lehet közölni.

A 176-os törvény mellékletének számszerű elemzéséből kitűnik, hogy országos viszonylatban számban, de vagyonértékben is legtöbbet a református egyház veszített, azonban az összes többi történelmi egyház is oktatási intézmények nélkül maradtak.

Ha részleteiben megfigyeljük az államosított iskolák és vagyonuk elkobzásának etnikai megosztását, világossá válik, hogy Romániában a nagy vesztesek az erdélyi magyar kisebbséghez tartozó egyházak voltak, s felmerülhet a gyanú, hogy valójában ez volt az egész sürgős törvénykezésnek az indítóoka.

Következmények

A törvény mellékletében szereplő államosított felekezeti intézmények etnikai megoszlása az alábbi:[1]

Összesen az államosított felekezeti iskolák száma: 1611.

Államosított magyar felekezeti iskolák száma: református 531, római katolikus 486, unitárius 34, tehát összesen = 1051. Ez a szám az összes államosított felekezeti iskola 65,23%-át tette ki.

Az államosított evangélikus felekezeti iskolák száma 266, ez százalékban kifejezve 6,51%.

Államosított román felekezeti iskolák száma: 141 ortodox, 17 görög katolikus, összesen = 158 államosított iskola, tehát az összes államosított felekezeti román iskola számaránya 9,8%, azaz a nem román etnikumú államosított felekezeti iskolák számaránya 91,2%-ot tesz ki. Figyelembe véve a többi etnikumok helyzetét is: izraelita: 124, azaz 7,69%; örmény 2, azaz 0,12%; német 2, azaz 0,12%; bolgár 2, azaz 0,12%; mohamedán 2, azaz 0,12%; moszlim 1, azaz 0,06%; szerb 1, azaz 0,06%; cseh 1, azaz 0,06%; neoprotestáns 1, azaz 0,06%.

Teljesen világos, hogy a felekezeti iskolák államosításának legnagyobb vesztesei a kisebbségi etnikumok és ezek között is az erdélyi magyar egyházak voltak.

Ha területi megosztásban vizsgáljuk a kérdést, a különbség a magyar kisebbségi és többségi területek között még ékesszólóbban mutatja ki, hogy a nagy vesztesek az erdélyi magyar kisebbségi egyházak voltak.

Ha összehasonlítunk egy erdélyi szórványmegyét (1. Kolozs megye), egy tömbmagyar megyét (2. Csík megye) és a Kárpátokon túli megyék helyzetét (3), még egyértelműbb a fenti következtetés:

(1) Tehát Kolozs (szórvány) vármegyében összesen 88 felekezeti iskolát államosítottak, amelyből a magyar államosított felekezeti intézményeknek a száma 71 (19 vá-

[1] Itt megjegyezzük, hogy utólag még államosítás alá kerültek olyan intézmények is, amelyek nem szerepeltek a mellékletben, de mivel a törvény II. paragrafusa kimondja, hogy a törvény hatályába tartoznak azok a felekezeti vagyonok is, amelyek nem szerepelnek a mellékletben, azokat is államosítottnak nyilvánították, amelyek később kerülnek nyilvántartásba, és később valójában ezek is szaporították az állam tulajdonába átment vagyonok számát.

rosi iskola plusz 9 otthon, kantin, kollégium plusz 43 falusi iskola). Ez az összes Kolozs megyei felekezeti iskola 80,6%-át teszi ki, tekintettel arra, hogy összesen 15 román iskola, otthon és kantin, azaz 17,04% és 2 zsidó iskola, azaz 2,27% volt államosított.

(2) Csík vármegyében az államosított iskolák száma összesen 48 iskola és internátus, melyek mind magyar anyanyelvű iskolák voltak (azaz 100%-ig magyar iskolák), mivel más etnikumú iskola ebben a megyében nem volt.

(3) A Kárpátokon túli helyzet azt igazolja, hogy az ortodox felekezeti iskolarendszer kis létszámú volt, különösen a Kárpátokon túl, a „regáti" területeken. Ugyanott találunk egy olyan megyét is, ahol egyetlen egy iskolát sem államosítottak, mert nem is volt mit (Tulcea). Szintén a Kárpátokon túl öt megyében, több felekezeti iskola nem lévén, megyénként csupán egy-egy iskolát (Arges, Teleorman, Rm-Sărat, Fălciu, Severin), a többi megyében 2–12 iskolát államosíthattak.[2]

Ebben az időben független sajtó vagy közvélemény már nincs. A megfélemlítés erős, nincs hatékony ellenállás. Az egyházak nem tudtak megfelelő választ adni az eseményekre, hiszen saját sajtóval nem rendelkeztek, a hatalom által ellenőrzött sajtó és a cenzúra pedig nem biztosította mindenki számára a szabad véleménynyilvánítás jogát.

A fentebb elemzett törvények minden ötlete és tartalma a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága ülésein született és fogalmazódott meg. A Nagy Nemzetgyűlés csupán formai feladatot teljesített, általában egyöntetű szavazással hagyta jóvá mindazt, amit a kommunista párt előterjesztett, azzal a céllal, hogy törvényi keretekbe öntve a kitervelt retorzió alkalmazást nyerhessen a gyakorlatban.

Az 1948-as egyházellenes törvényekkel szembeni tiltakozások megrendítették ugyan a PMR központi bizottsága bürójának tagjait, azonban egy őszi gyűlésük sztenogramjából kitűnik, hogy semmiképp sincs visszalépés a felekezeti oktatási intézmények államosítása ügyében, mert nem ismerhetik el, hogy az egyházba és egyháziakba tudatosan döftek kést, de mivel a szovjet minta alapján az ateista koncepciót tűzték zászlaikra, akár erőszakos cselekedettel is véghezviszik a döntéseiket. Ennek szellemében Teoari és Moghioros a Párt központi Bizottságának titkársági ülésén **(**1948. november 25.) javasolják az egyházfők és mindazok letartóztatását, akik akadályokat görgetnek a törvény alkalmazásával szemben, név szerint a görög katolikus püspökök közül Hossut, Afteniet és Bălant küldjék kolostorba, Rusut meg Suciut ítéljék börtönbüntetésre (különben tudjuk, hogy ez meg is történt).

Ugyanez a pártfórum határozott arról, hogy Răutu (központi bizottsági titkár és ideológus) sürgősen készítsen egy vezércikket az ügy ideologizálása érdekében, Moghioros pedig írjon egy utasítást a pártaktivisták számára, hogy tegyék gördülékenyebbé a törvények alkalmazását és erősítsék meg pártvonalon a tanügyminisztériumot és az egész ágazatát, tekintettel arra, hogy nem tettek eleget a törvény szellemének gyakorlatba ültetésére. Maga Gh. Dej bűnbaknak (ţap ispăşitor) a kis-

[2] Csupán Iasi megyében 15 iskolát államosítottak, a fővárost nem adatoltuk, mivel nincs mihez hasonlítani, azonban a fenti globális adatok azt is tartalmazzák.

polgárságot tekinti, mert képviselőik akadályozzák a párt utasításainak végrehajtását, tehát a hibásakat szigorúan meg kell büntetni.

Arra a tényre, hogy az egyházak és híveik sohasem tudták elfogadni az erőszakkal rájuk kényszerített iskolareformot, legjobb bizonyíték a kommunizmus bukását követően a négy történelmi egyház vezetői által közösen megfogalmazott szándéknyilatkozat, melyet 1990. január 22-én kelteztek. Ebből a nyilatkozatból az idevágó pontok szó szerint idézve a következők:

„1. Az 1948-as Kultusztörvény és az azt követő létesítő és módosító törvények hatályon kívül helyezése.

2….

3. Az államosítás előtti felekezeti iskolahálózat (elemi és középiskolák) visszaállítása. Állami szubvenció az állami iskolák szintjén.

4. Az állam által kisajátított vagy visszatartott kollégiumi és iskolai könyvtárak, levéltárak, anyakönyvek (parokiális okiratok), valamint más kultikus és kulturális javak visszaadása.

5…

6…

7. A vallásoktatás biztosítása az összes elemi és középiskola típusban.

8…

9. A kisajátított, illetve kényszer-adományozott egyházi ingatlanok (épületek és földterületek) visszadása, vagy – ha ez nem lehetséges – hasonló értékű ingatlannal való kártérítése."

Az 1989 utáni új demokrácia éveiben beindult a visszaszerzés jogi folyamata, ám mind a mai napig nem sikerült a sérelmeket közel se kielégítő módon orvosolni.

Annak ellenére, hogy Románia 1993-ban az Európa Tanácsba való felvétele alkalmából az egyházi ingatlanok visszaadásával, az egyházi iskolák költségvetési támogatásának törvénybe foglalásával biztosíthatta volna a szabad iskolaválasztás jogának intézményi garanciáját, eleget tehetett volna az Európa Tanács felkérésének, és történelmi jóvátétellel orvosolta volna a kommunista önkény 1948-as túlkapását, a román tanügyi törvény ezeknek a követelményeknek nem tett eleget. Románia csatlakozására vonatkozóan az Európa Tanács Közgyűlése elfogadott egy véleményezést (*Opinion No. 176/1993 on the application by Romania for membership of the Council of Europa*), amely 8. pontjában kimondja: „A Közgyűlés felszólítja Románia kormányát, adja vissza az egyházak tulajdonát és tegye lehetővé egyházi iskolák létrehozását és működését, hogy a kisebbségekhez tartozó gyerekek anyanyelvükön tanulhassanak." Az 1999 augusztusában elfogadott végleges tanügyi törvény alkalmából Románia ismét elmulasztotta a demokratizálódásnak egy esélyét, mert még akkor sem alkalmazta az Európa Tanácsnak tett megelőlegezett vállalását.

1948-ban az egyházi oktatás megszűnt, az egyházi élet, a hitélet „mély gödörbe került", olyan súlyos helyzetbe, hogy ma is csak próbálkozik kikapaszkodni belőle,

sőt, sajnálatosan ma is vannak olyan erők, amelyek vissza akarják oda nyomni az egyházat. Ez a helyzet kemény védekezésre kötelez, ezért is még sokat kell alakuljon a szemlélet.

A felekezeti iskolák elkobzása egy tollvonással történt meg, a visszaszolgáltatás 19 év után is alig halad előre, mert vagy az országos restitúciós bizottság hozza igen lassan a döntéseit, vagy a közigazgatás perbe fogja a tulajdonos egyházat, és a perek évekig tartanak, azonban valljuk, hogy a remény vész el utoljára, s a reménykedőket a fennvaló meghallgatja, megsegíti.

Kulcsszavak: államosítás, tanügyi reform, felekezeti iskolák vagyona, kommunista politika, visszaszolgáltatás.

Irodalomjegyzék

Legea nr. 114, din 13 aprilie *1948* (Constituția Republicii Populare Române)

Decretul nr. 175 din 3 august *1948* (Consiliul de Stat – Államtanács), Monitorul Oficial, Part I, no. 177, August 3, 1948

Decretul nr. 176 din 3 august 1948 (Consiliul de Stat – Államtanács), Monitorul Oficial, Part I, no. 177, August 3, 1948

Decretul nr. 177 din 4 august 1948 (Consiliul de Stat – Államtanács), Monitorul Oficial, Part I, no. 178, August 4, 1948

Decretul nr. 176 din 3 august 1948 (Consiliul de Stat – Államtanács), Monitorul Oficial, Part I, no. 177, August 3, 1948,CASBI rendelet Hivatalos Közlöny 1945. február 101-i száma

Opinion No. 176/1993 on the application by Romania for membership of the Council of Europa

Tivai Nagy Imre életművéből (1849–1931)

NAGY BENEDEK

Amikor évekkel ezelőtt megkíséreltem Tivai Nagy Imre sokrétű és szerteágazó életművének a bemutatását,[1] az alábbi kérdést tettem fel magamnak és az olvasóknak: „Sokoldalúsága mögött – vajon – csak egy vidéki és éppen ezért elvetélt polihisztor torzója sejlene föl?" A kérdésre mérvadó és időtálló feleletet csak egy, a gazdaságtudományban jártas és a XIX. század második felének erdélyi, azon belül pedig a Székelyföld kérdéseit ismerő szakember fogalmazhatna meg. E sorok írója csak abban biztos, hogy a szerteágazó életmű fő vonalát T. Nagy Imrének a Székelyföld gazdasági helyzetét elemző és a gazdasági bajokra lehetséges megoldásokat felvető cikkei, tanulmányai és kötetben megjelent munkái képezik.

Visszaemlékezéseit eleddig több alkalommal is felfedezte az utókor (1926, 1929, 1943, 1969, 1996, 2000), gazdasági tárgyú írásaiból sokan és sokfelé idéztek (Egyed Ákos, Beke György, Bodor Pál, Kozán Imre és mások), de gazdasági meglátásainak a kritikai elemzésére – tudtom szerint – mindezidáig nem került sor. És ez az írás sem vállalkozhat erre, mert írója nem gazdasági és – főként – nem mezőgazdasági szakember. Arra azonban igen, hogy mint T. Nagy egész életútjának az ismerője és mint a régió társadalma történetének a kutatója summázza mindazokat a gazdasági meglátásokat, amelyeket a szerző egykor megjelent, de ma már alig hozzáférhető munkáiban vallott.

Elméleti, vagy pedig csak gyakorlati szakértője volt T. Nagy Imre a Székelyföld XIX. századvégi és XX. századeleji gazdasági kérdéseinek? Talán mind a kettő, hiszen egyrészt mint a csíkszeredai Magyar Királyi Földműves Felső Népiskola – és a hozzá tartozó tangazdaság – alapítója, igazgatója és tanára, másrészt mint a csíkszentkirályi mintagazdaságát művelő és azon is kísérletező gazdának ismernie kellett a székelyföldi mezőgazdaság gyakorlati kérdéseit is. Hogy elméleti szakember volt, arra pedig a régió gazdasági helyzetét feltáró munkái szolgálnak bizonyságul. Ezekben többévtizedes vizsgálódásainak és tapasztalatainak vonja le az elméleti és gyakorlati következtetéseit. Ezek a munkák a következők:

– *Csíkvármegye közgazdasági állapotai és a székely kivándorlás*, T. Nagy Imre megyei közgazdasági előadó Jelentése az 1890. évről. Jókai Nyomda Részvény Társulat, Sepsiszentgyörgy, 1891, 124 oldal.

– *Székely kivándorlás.* Különlenyomat az 1895. évi III. Országos Gazda Kongresszus kiadványaiból, Budapest, „Pátria" Irodalmi Vállalat könyvkiadója, 1895, 17 oldal.

– *Csíkmegye közgazdasági leírása.* Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota, Megyei Monográfiák sorozata. Közrebocsátja a Magyar Tudományos Aka-

[1] Nagy Benedek: *T. Nagy Imre emlékezete*. Bevezető tanulmány az Emlékezés régi csíkiakról című visszaemlékezéshez. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 1996. 5–8.

démia Nemzetgazdasági Bizottságának a hozzájárulásával a Magyar Közgazdasági Társulat. Különlenyomat a *Közgazdasági Szemle* 1902. évi október-decemberi füzeteiből, Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1902. 43 oldal.

– *A gazdasági alsóbb fokú közoktatás.* Lenyomat a csíki *Gazda* 1902. évi decemberi füzetéből. Szvoboda Testvérek, Csíkszereda, 1902. 14 oldal.

– *Csíkvárosmegye közgazdasági állapotairól.* T. Nagy Imre vármegyei közgazdasági előadó Jelentése, II. kötet, 1911. Nyomtatta: Szvoboda Miklós Csíkszeredában, 1911, 119 oldal.

– *A székely kisgazda.* In: *A megindult falu*. Tallózás a régi erdélyi faluirodalomban, 1849–1914, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1970, Téka-sorozat, szerk. Egyed Ákos, 110–117. oldal.

– *Gazdasági értesítő,* majd *Csiki Gazda.* A Csíkmegyei Gazdasági Egyesület Közlönye. Az egyesület igazgatósága megbízásából szerkeszti: T. Nagy Imre egyesületi titkár, 1887–1914 közötti évfolyamok.

– *Cirkálások szeredai emlékeimből.* Tipografie: Szvoboda Miklós, Miercurea Ciuc, 1925, 41–50. oldal, és In: *Emlékezés régi csíkiakról,* Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 1996, 54–70. oldal.

Hátra volna még a több mint hat évtizedes publicisztikájának, nyelvjárástani és néprajzi gyűjtéseinek, valamint Csíkszereda és az egykori Csíkvármegye gazdasági, közművelődési, közéleti stb. fejlődésének és korszerűsítésének az érdekében indított kezdeményezéseinek a felmérése és az értékelése is.

Vallotta szóban és írásban, hogy az őstermelő székely kisgazdaság tarthatatlan a kibontakozó tőkés termelési viszonyok körülményei között, és hogy kiutat csak a hatékony és gyors birtokrendezés, valamint a nyerstermények és termékek helyi feldolgozásának a kiépítése jelentheti. Írásaiban szembeszállt a korszaknak azokkal a divatos „székelymentő" terveivel, amelyek túlnépesedésről beszéltek a Székelyföldön, és a megoldást a székelység ki- és/vagy áttelepítésében látták. A régió társadalma szociális és gazdasági kérdéseinek a megoldását egy többsíkon folytatott belső fejlesztés elősegítésében és támogatásában jelölte meg. Keményen bírálta azokat az – egyébként feltehetően jó szándékkal meghozott törvényes – intézkedéseket (az erdőarányosításokat és a szántóföldek tagosítását szabályzó híres-hírhedt törvényekről van szó), amelyek a gyakorlati kivitelezés során hatásaikban jórészt a visszájukra fordultak. Tisztán látta a Székelyföld archaikus gazdasági rendszerének a korszerűsödését gátló egyéb tényezőket is, mint például a „székely körvasút" több évtizedes késéssel való kiépítését, amelyet tovább súlyosbított a régió perifériikus fekvése. E két körülmény magyarázta a bel- és külföldi tőkeberuházások elmaradását. Helyesen mutatott rá arra, hogy mennyit ártott e vidék társadalmának a Monarchia és az Óromániа között 1885-től kezdődött „vámháború", amely főként a régió keleti felében az addig viszonylag jelentős kézmű- és kisipart véglegesen elsorvasztotta, földönfutóvá téve pontosan azt az iparos-kereskedő és kisvállalkozó réteget,

amely az ipari társadalom irányába való fejlődés alapját képezhette volna. Ugyanakkor a szerző nem rejtette véka alá a gazdasági visszamaradottságnak azokat a szubjektív tényezőit sem, amelyekért a korabeli uralkodó közfelfogás volt okolható.

„Ma már egyhangú a vélemény – írja, hogy a székelység baja a kisbirtokos osztály elesésében van, s a helyes irányú törekvés az, hogy elsősorban a nép ezen osztálya emeltessék ki a bajokból."[2] A kisbirtokos osztály úgy lépett át a XIX. század második felében a tőkés termelési viszonyok körülményei közé, hogy változatlanul őstermelő maradt, tehát nem termelt piacra, miközben életvitelében sokkal igényesebbé vált, így próbálva a korszak „követelményeihez" igazodni. Ez a helyzet pedig rendkívüli módon megnövelte a családi költségvetését, azokat a terheket, amelyek a kisbirtokra nehezedtek. Ez a paradox helyzet vezetett az 5–10 holdas kisgazda-társadalom jelentős részének a fokozatos eladósodásához. Az eladósodás következménye volt egy teljesen nincstelen réteg megjelenése, amely mindaddig nem létezett a Székelyföldön. Ugyanez vezetett a ki- és elvándorlási folyamat jelentős felerősödéséhez is.

Talán megtéveszthette magának a kisgazda-társadalomnak egy részét is gazdasága termelési kapacitását illetően az a tény, hogy ezeknek a kisgazdaságoknak a legnagyobb része sokkal jobban fel volt szerelve gazdasági eszközökkel, mint a vármegyebeli, vagy a síkvidéki hasonló nagyságú kisgazdaságok: „A kétféle határon gazdálkodónak rendszerint annyi kerülő- és váltóekéje van, ahány fogata (...). Mindezek mellett, talán az ország egy vidéke gazdáinak sincs annyi tőkéje gazdasági eszközökbe fektetve, mint a csíki gazdának. Különösen szekerekben fekszik (...) majdnem egy ki vagyona (...). Valamennyi szekér mind vasas és erős szerkezetű, de azért nem nehéz. Ilyenformán egy tízholdas kisgazdának – kinek két lova is van – három szekere, egy hat ökrös gazdának legkevesebb hat szekere van (...). sokkal nagyobb holt tőkéje hever gazdasági épületekben, mert azokat majdnem fölös számmal és terjedelemben építi. Egy kisgazdának, a házán kívül van csűrje, istállója, sütőháza, szekérszíne, sertésólja, melyek mind külön épületek. Valamennyi épület takaros és lehetőleg jó karban van tartva."[3]

A szakszerű takarmánytermelést akadályozzák a rendezetlen birtokviszonyok, amelyek – gyakorlatilag – lehetetlenné teszik a kizárólagosan állattenyésztésre utalt régió lakosságának a tisztes megélhetését.

A mezőgazdaságra alkalmas területek megoszlása is a fentieket szemlélteti. A mintegy 121 ezer kat. hold szántóterületből csak mintegy 69 ezer hold kerül megművelésre, a több mint 53 ezer hold ugaron marad. Ez azt jelenti, hogy a mintegy 22 ezer csíki földművelőre átlagban csak 2 holdnyi bevetett szántóterület jut.

A vármegye mezőgazdasági területei 844 ezer holdat tesznek ki. Ennek csak 14,5 százaléka szántóföld, 22,4 százaléka kaszáló, közel 21 százaléka legelő és mintegy 40 százaléka erdő. Az erdős területekből 265 ezer hold közösen használt és birtokolt,

[2] T. Nagy Imre: *Csíkmegye közgazdasági leírása*. Budapest, Pesti Könyvnyomda RT, 1902. 18–22.
[3] Uo. 21–22.

amely a teljes erdőterület közel hetven százaléka! Ésszerű és korszerű kitermeléssel, feldolgozással és értékesítéssel ez kellene legyen a lakosság létalapjának az egyik legfontosabb tényezője.

Mind a kül-, mind pedig a belterjes állattenyésztésnek adottak az igen kedvező természetföldrajzi feltételei. A több mint 360 ezer kat. hold kaszáló- és legeltető terület az egész mezőgazdasági terület több mint 44 százalékát teszi ki, ám ezt szerzőnk szerint „még meg sem legyintette a korszerűsítés és a belterjességre való törekvés szele."

Ami a házi-, kézmű- és a gyáripart illeti, még súlyosabb a lemaradás, jóllehet „minden valamire való székely ért valamelyes iparhoz", ám ez a képessége, sajnálatos módon, csak a házi szükségletei lefedésének a határáig terjed. Gyáriparról alig lehet beszélni. Csíkban mindössze egy szeszgyár, két sörgyár és két üveggyár működik. Ezeken kívül a konjunktúrát meglovagoló és egyre szaporodó fűrészüzemek, amelyek azonban csak nyersanyagként, vagy – jobbik esetben – félkész árunak dolgozzák fel a kivágásra kerülő fenyőfát. A borszéki és a kászonjakabfalvi üveggyárak csak és kizárólag az ásványvíz palackozásához szükséges üvegmennyiséget állítják elő.

Nem történik célirányosan a fiatalság iparosképzése sem, mivel az ország különböző iskoláiban felkészített ifjainak csak egy elenyésző hányada tud visszatérni szülőföldjére, hogy a mesterségét gyakorolhassa. A végzettek zömét visszaszívják a Székelyföldön kívüli és gyáriparral rendelkező városok és az iparosított vidékek. A szülőföldjükre visszatérők legnagyobb része nem képes otthon lábra állni, és Romániába vándorol ki, ahol kapva-kapnak rajtuk, sőt, indulásukhoz állami támogatásban is részesülnek. Szerzőnk úgy vélekedik, hogy ez utóbbi folyamat meggátolására nem a határokat kellene egyre jobban őriztetni, hanem a képzett iparos fiatalok indulását kellene hivatalos támogatásban részesíteni, mindenekelőtt tőkével, olcsó kölcsönökkel és adókedvezményekkel.

A fontosabb háziipari ágak és a helyi nyersanyagokat feldolgozó kismesterségek helyzete sem mutat szívderítőbb képet. Mi több: olcsóbb gyáripari termékek megjelenésével ezek keresettsége hovatovább csökken. Ez érvényes a nőtársadalom által űzött szövés-fonásra, a fazekasiparra, az egykor igen elterjedt kőfaragásra, tímármesterségre, mészégetésre, kádármesterségre is.

A bányaipart ebben az időszakban egyedül a balánbányai rézkitermelés jelentette, amely azonban a veszteséges termelés miatt már egy évtizede bezárta a kapuit, számtalan elnyomorodott földönfutót hagyva a felcsíki kistérségben.

Csíkvármegye kereskedelmét szinte teljes egészében a fakereskedelem jelentette. De ennek a gazdasági ágazatnak a fejlődését is rendkívüli módon lefékezték a tárgyalt időszakban az Románia viszonylatában hozott megszorító kiviteli rendelkezések, a már említett „vámháború". Ettől kezdődően csak a Török- és Görögország felé irányuló és sokkal kisebb jelentőségű fakereskedelem tartja – úgy-ahogy – életben. Az ország belseje felé irányuló fakereskedelem sem tudja pótolni ezeknek a közeli, tehát természetes piacoknak a kiesését.

A belső – az osztrák, a cseh és a magyarországi – gyáripar termékei viszonylag igen magas árakon jutnak el a vármegye piacaira, illetve üzleteibe. A szállítási és fuvarbérek mellett az áruk rendszerint harmadik vagy negyedik kézből érkeznek meg a vármegyébe.

A kereskedelem és az ipar fejlődésének egy másik, alapvető akadálya a „szakértő és intelligens polgári elem" hiánya, illetve az a körülmény, hogy a megfelelően képzett réteg nem rendelkezik az önálló vállalkozáshoz szükséges tőkével. Ezt tetézi még a székely társadalomban mindig uralkodó konzervatív felfogás, hogy az iskolázott, a tanult ember csak a közhivatalnoki pályán, illetve csak szabadfoglalkozásúként boldogulhat. Jómódú gazdák költik gyakran egész vagyonukat fiaik iskoláztatására, azért, hogy gyermekük díjnok vagy gyakornok legyen valamelyik közhivatalban. A gyakorlati pályák értéke és megbecsültsége a szemükben még mindig rendkívüli alacsony. E közfelfogás egyik következménye, hogy e gyakorlati, tehát gazdasági pályákat e vidéken eleve a más vidékek szülöttei tölthetik be.

A hitelviszonyokra a lakosság megtakarított pénzének a kihasználatlansága, sőt egyenesen a tőketorlódás jellemző. Ennek fő oka a telekkönyvek rendezetlensége, amely gátolja az ingatlanforgalom és -piac kialakulását és egészséges, a gazdasági életet élénkítő működését.

Nem kerülik el N. Tivai figyelmét a régiónak az országos átlagtól, az általánostól elütő társadalmi szerkezetéből fakadó gondok sem. Bár a Tusnádfürdőn megszervezett I. Székely Kongresszus (1902) egyik kezdeményezője és szervezője, az ott elhangzott megállapításai és javaslatai nem egy kérdésben is szembekerültek az egyes hivatalos vagy országos tekintélyek és személyiségek által hangoztatott megoldásokkal. A tusnádfürdői kongresszuson elhangzott előadása indoklásából idézünk:

„(A Székelyföldön) sajátosak a munkaviszonyok. Alig lehet a határvonalat megállapítani, hogy kik a szorosabb értelemben vett munkások és hol kezdődnek a földművesek és földbirtokosok, mert Csíkvármegyében a munkás is földbirtokos és a földbirtokos is munkás. Elenyésző csekély azok száma, kik semmi földbirtokkal nem bírnak, s mint ilyenek munkásoknak, vagy napszámosoknak nevezhetők. A határvonalat legjobban úgy lehetne megvonni, hogy mindazok, kik 3-4 holdon alul bírnak egyúttal munkások, mert az ilyenek, saját mezei munkájuk végeztével, akár itthon akár távol, mint munkások keresnek maguknak foglalkozást. Ilyen számítás mellett mindegy 30.000-re lehetne tenni a vármegye „munkásainak" a számát."[4] Ez utóbbi becslés, akárhogy számoljuk is, a vármegye összlakosságának több mint 25 százalékát jelentette. Ezután a kongresszus talán legvitatottabb kérdésében, a székelység telepítésének az ügyében fejtette ki álláspontját:

„Újabban sok szó esik a székelyek telepítéséről. Eddig 'kitelepítették' a székelyeket. Mostanság 'át-, vagy betelepítik' őket. A székely kongresszus is foglalkozott a telepítés kérdésével és egy nagyszabású határozati javaslatot fogadott el azon irányban, hogy a

[4] Uo. 22–25.

székelyeket lehetőleg saját községeik, vagy vármegyéjük határainak addig lakatlan völgyeibe és tisztásaira kell telepíteni. (...) Mikor felszólaltam s azon véleményemnek adtam kifejezést, hogy a székelyt se ki-, se be-, se át-, se fel, se le nem kell telepíteni, hanem mostani ősi tűzhelyénél kell róla gondoskodni azáltal, hogy a czélzott át-, vagy betelepítés helyéül megjelölt völgyeket és tisztásokat okszerűen kihasználhassa. (...) Hogy a bajt telepítéssel kellene orvosolni, az lehet nagyon szép poetikus idea, de – szerintem – nélkülöz minden reális gondolkozást. Országos és nemzetiségi magasabb czélok érdekében lehet szükség a székelyek telepítésére, de az távolról sem áll a székelység külön érdekében, miért én azt vallom, hogy a székelyekkel semmi rendű és rangú telepítés nem fog sikerülni. Azért most is és mindig azt mondom, hogy a székelységnek egyedül arra van szüksége, hogy gazdasági szakértelme gyarapodjék, s evvel párhuzamosan rendeztessenek birtokviszonyai és lehetővé tétessék, hogy minél intensivebb gazdálkodás által használhassa ki azt a területet, melyen lakik. A többi teendők mellékesek és csak másodrendűek, melyek az előbbiek érvényesülése esetében önmaguktól fognak teljesülni."[5]

A hagyományos gazdálkodási mód miatt a gazdatársadalom nem tudott szabadulni az alacsony termelékenység fogdájából, amiről T. Nagy Imre 1899-ben azt mondja: „Gazdasági rendszerünk ázsiai volta teljességgel nem engedi meg, hogy a legjobb, legiparkodóbb gazda is úgy használja a földjét, ahogy akarja, hanem úgy ahogy azt a nagy többség az ő sajátos érdekei szerint előírja. A legeslegősibb rendszerről, a kétnyomásosból sok helyen átmentünk egy másik legősibb rendszerbe, a hármas nyomásos gazdaságba."[6]

A tusnádfürdői Székely Kongresszus kapcsán Egyed Ákos írja, hogy: „T. Nagy Imre szerint „a nagy többség" határozta meg a határhasználat rendszerét. Nos ez a „nagy többség a székely gazdatársadalomnak valóban több mint a felét alkotta."[7] Ezt a helyzetet szemlélteti az alábbi táblázat:

Az összes gazdaság száma a Székelyföldön	Összes gazdaság	Egy holdon aluli szántó nélkül	Egy holdon aluli szántóval	1–5 holdas gazda	Összesen
Csík megye	24 992	878	2 224	6 129	9 231
Háromszék megye	30 282	3 946	4 229	9 872	18 074
Maros-Torda megye	33 719	3 903	3 298	11 086	18 287
Udvarhely	23 253	1 662	1 629	5 999	9 290
Összesen	112 246	10 389	11 380	33 086	54 855

A birtokrendezést, a XX. század első évtizedének fontos kérdéskörét a következőképpen közelíti meg: „Azok az erdőbirtokosok, ki mint erkölcsi testületek – községek és közbirtokosságok – csak sopánkodni tudnak, de ezen közben minden képzelhető fur-

[5] Uo. 40–43.
[6] T. Nagy Imre: Csik megye közgazdasági állapotáról. Csíkszereda, 1911. 19.
[7] Egyed Ákos: A Székelyföld közgazdasági és társadalmi helyzete az 1902-es székely Kongresszus tükrében, in Somai J. (szerk.): *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából.* Kolozsvár, 2004. 196.

fanggal és a legszélsőbb határokig menő nembánomsággal elmulasztanak, sőt lehetőleg megakadályoznak minden lépést, mely az erdők és legelők okszerű kihasználására, berendezésére, feljavítására szolgál. Az elenyésző, csekélyszámú intelligensebb birtokos elem, a nagy többség terrorizmusának súlya alatt, sőt gyakori meggyanúsításnak kitéve vértanú türelemmel szenvedi a megváltozhatatlan állapotok hátrányait s csüggedten félreáll, mert félre kall állnia mindazon közérdekű kérdések megoldása elől, melyek közös erdőt vagy közös legelőt érdekelnek, mert beleszólásuk, vagy éppen beleavatkozásuk esetén nyomban kész a gyanúsítás. Nem is csoda, mert az utóbbi évtízedekben az erdő- és arányjogvásárlások körül annyi harácsolás látszata keserítette az értelmetlen tömeget, s annyi hopponmaradt érthetetlen harácsoló állott be népmentő profétának, hogy a gyanút keltő diagnózis minden percben kézen fekszik."[8]

T. Nagy Imre, mint a tagosítás híve, kénytelen volt beismerni, hogy a régi birtokrendezési törvény közel 40 esztendeig volt érvényes, azonban annak alapján semmiféle tagosítás nem sikeredett, mert a törpe- és kisbirtokosok szembeszálltak a tagosítás végrehajtóival, és ezzel kapcsolatban kijelenti, hogy: „A Csíkban ez idő szerint folyamatban és bevégzős stádiumában lévő néhány tagosítás befejezésével még csak példát sem lehet statuálni, mert azokat már mind megtámadta a rendszeresen ellenálló tömeg, a bevégzett egy-két tagosítás pedig a bírálaton aluli eredmények miatt csak elrettentő példákat mutat."[9]

Egy húsz esztendővel később megjelent munkájában pedig a következőkben summázza a legsürgősebb tennivalókat: a birtokviszonyok rendezésének gyors befejezése, a költségek állami támogatásával; a vasútépítés folytatása, a Székelyföld egyes részeit összekötő szárnyvonalak kiépítésével – köztük a Csíkszeredát Székelyudvarhellyel összekapcsoló bekötővonallal –, amelyek az ország belseje és a főváros irányába biztosítanák a rövidebb és gyorsabb áruszállítást; ugyanakkor az élőállatok, a nyers termények és a más termékek vasúti szállítási díjainak a lényeges csökkentése stb. „Azt kívánjuk – írja többek között – hogy például a gyergyószárhegyi márvány métermázsánként néhány fillérrel olcsóbban juthasson el Budapestre, mint a carrarai, s azt is óhajtjuk, hogy a borszéki, kászoni, répáti és előpataki borvizek legalább annyi szállítási díjért juthassanak el Budapestig, mint a giesshübli víz..."[10]

Nem kerüli el a figyelmét az a nagyon lényeges körülmény sem, hogy a székelyföldi munkaerő nagyfokú kihasználatlansága az egyik járulékos oka a tömeges elszegényedésének: „...az a visszás helyzet, hogy népünk a nyári munkaidő alatt – tegyük ezt hét hónapra – majdnem agyondolgozta magát a mezei munkában, de ha ez eltelik, öt hónapon keresztül majdnem semmi dolga és keresete sincs." Régebb a telet erdőléssel töltötte ki a székely gazda, ez a tevékenysége azonban a tárgyalt időszakban egyre inkább beszűkült, részben az erdőségek fokozott kitermelése, részben pedig azok rendszeres kezelés alá vétele okán. A modernizáció által diktált új életvitel foko-

[8] T. Nagy Imre: *Csíkvármegye közgazdasági állapotáról*, II. kötet. Csíkszereda, 1911. 97.
[9] T. Nagy Imre: i. m. 80–81.
[10] T. Nagy Imre: *Csíkvármegye közgazdasági állapotairól*, II. kötet, 1911. 52–62.

zódó költségeit szinte lehetetlen a héthónapos munka jövedelméből úgy fedezni, hogy abból a nagyjából inaktív téli öt hónap kiadásaira is jusson. Ezért javasolja a földművelési és a kereskedelmi miniszternek olyan „beváltó helyek" létesítését szerte a Székelyföldön, amelyek bizonyos, előre kijelölt háziipari készítményekért helyben és készpénzben fizetnének. „Én ellenszolgálat nélkül egy garast sem kívánnék semmi féle segítség címén kiadni, mert az olyan „felsegélés", vagy „segítség" címen kiadni szokott összegek, (...) úgy sem a népet, hanem a falusi kocsmárosokat segélyeznék (...)"[11]

Ennek a tanulmánynak legtöbbet idézett gazdaságtörténeti része a XX. század legelején íródott, akkor, amikor a modernizáció nem érte még el a Székelyföldet. Csíkszereda, az egykori Csíkvármegye székvárosa, az akkori négy-ötezer lakosával, az ország majdnem legkisebb lélekszámú megyeszékhelye. A modernizációt ekkor még csak néhány középület jelezte: az új vármegyeháza, az igazságügyi palota és a főgimnázium új épületegyüttese. Mindhárom csak az adminisztratív korszerűsítésnek a kezdeti szakaszára utalt és nem többre. A székely közvasút építése is csak ezután, mégpedig 1907-ben fejeződött be.

Az adott körülmények és feltételek között csak a gazdasági és társadalmi modernizáció kezdeti szerény lépéseiről beszélhetünk T. Nagy Imre írásaiban is, azaz a meglévő archaikus gazdasági és társadalmi szerkezet életképessé tételéről a piacgazdaságra való áttérés szakaszában, és sokkal kevésbé a versenyképesség feltételeinek a kialakításáról.

Harminc esztendővel az itt legtöbbet idézett munka megjelenését (1902) követően dr. Venczel József felidézte a korszak csíki és székelyföldi gazdasági és népességi viszonyait, illetve a létező gazdasági rendszerbe való bekapcsolódásának a legfontosabb nehézségeit. Venczel rámutatott arra, hogy a Székelyföld „népfölöslege" csak egy relatív túlnépesedés következménye, illetve arra, hogy az adott gazdaságszerkezet képtelen volt biztosítani a népesség megélhetését. A Bukarest és – általában – az ország – immár Románia – déli tartományai felé való áramlást akkor és továbbra is egy kényszerítő társadalmi racionalitás diktálta.

T. Nagy Imre a modernizáció halaszthatatlan előfeltételét a tulajdonviszonyok stabilizálásában látta. Csak azután következhet a több szinten megvalósuló intenzív belső fejlesztés, amelynek a keretében a tradicionális tudatosítást fel kell erősítsék a korszerű szakképzés különböző formái. Székelyföldi gazdasági szakírói minőségén túl ezt igazolják még olyan gyakorlati kezdeményezései és megvalósításai is, mint a csíkszeredai Földműves Felső Népiskola, az Alcsík ármentesítését megvalósító Oltvölgyi Víztársulat, egy tejfeldolgozó sajtgyár kezdeménye és mások.

A sokoldalú csíki „polihisztort" ezek és a ma is időszerű székelyföldi gazdasági írásai élték túl.

Kulcsszavak: sokoldalú tudós, vidéki gazdasági kérdések, gazdag közéleti tevékenység, publicista, szerkesztő.

[1] Uo. 52–62.

Workflow menedzsment adatfolyamhálókkal

AVORNICULUI MIHÁLY

Napjainkban a környezet által támasztott kihívásoknak való megfelelés a vállalatokat, szervezeteket az általuk végzett szolgáltatások, funkciók, feladatok egyre hatékonyabb ellátására sarkallják. A megfelelő színvonal és minőség garantálását szolgálják a minőségbiztosítási és szabványosítási eljárások is.

A követelmények teljesíthetőségének egyik alappillére, hogy a gazdasági szervezet logikai struktúrája és folyamatkezelése áttekinthető és szervezett legyen. E cél eléréséhez az egyre inkább előtérbe kerülő *Business Process Management* (BPM, Üzleti folyamatok menedzsmentje), azaz a szervezet üzleti logikájának, működési szabályainak és folyamatainak érthető, szervezett leírása ad segítséget.

A BPM rögzíti a vállalat strukturális felépítését, a folyamatait, és feltérképezi a szükséges erőforrásokat, azaz egy *vállalati térképet* nyújt, amely alapja a működés

– ellenőrzésének, tanulmányozásának,
– módosításának, fejlesztésének,
– optimalizálásának, valamint
– a folyamatok szervezésének és újjászervezésének (*Business Process Reengineering*, BPR).

A BPM által kidolgozott folyamatok adaptálását a vállalat működésébe a *workflow menedzsmentrendszerek* (WFMS) könnyítik meg. A workflow menedzsmentrendszer olyan szoftvereszköz, amellyel a vállalat szervezeteire, feladataira és dolgozóira kiterjedő, munkafolyamatokat kezelő és ellenőrző számítógépes alkalmazások alakíthatóak ki és működtethetők.

A workflow olyan szoftvereszköz, amellyel a vállalat dolgozóira, szervezeteire és feladataira kiterjedő, munkafolyamatokat kezelő és ellenőrző számítógépes hálózati alkalmazások alakíthatók ki. Alkalmazásával az egyes részfeladatok közötti időszakok lerövidíthetőek, a holtidő eltűnik. A workflow használata olyan feladatok esetében különösen hatásos, ahol egy folyamat több döntési és ellenőrzési fázison megy keresztül. Ezek a rendszerek (Staffware, Oracle, InterOffice, Domino, Aris, Flowmark stb.) a már meglévő alkalmazások „fölé" helyezve gyakorlatilag automatizálják a vállalat ügymenetét, és felhasználják az űrlap-generálási, irodaautomatizálási, elektronikus posta, adatbáziskezelő és szövegszerkesztő technikákat. A workflow hasonlatos a hagyományos értelemben vett folyamatszabályozáshoz. Itt is vannak események, csomópontok és ciklusok.

A workflow tehát részben módszertan, amelynek segítségével elkészíthető az ügyviteli folyamatok logikai modellje, részben pedig CASE eszköz, amellyel a logikai modell működő, fizikai rendszerré alakítható.

A workflow rendszer bevezetése a vállalatban lehetővé teszi, hogy a munka a hagyományostól teljesen eltérő módon legyen szervezve (azaz egyfajta folyamat-újjászervezést valósít meg a BPR eszközeit alkalmazva) és fordítva: számos BPR kísérlet eredményezi a workflow rendszerek használatát.

1. Üzleti folyamatok

Egy szervezet életében különböző folyamatok működnek. Az egyes folyamatoknak mindig van egy tárgya vagy egy végeredménye, ami a folyamat során megfoghatóvá válik. Az egyes folyamatok három különböző csoportba sorolhatók (Tick 2007):

– *Termelési vagy működési folyamatok*, amelyek egy szervezet alapvető folyamatait takarják, amellyel a céljának megfelelő értéket létrehozza (termék vagy szolgáltatás). Ezek a folyamatok ügyfélközpontúak.

– *Támogató folyamatok*, amelyek a termelési és működési folyamatokat támogatják. Alapvetően ezek a folyamatok szolgáltatják a működés feltételrendszerét: az erőforrásokat.

– *A menedzseri folyamatok* irányítják és koordinálják a többi szervezeti folyamatot. Ezek a folyamatok kijelölik a célokat, és felügyelik a feladatok végrehajtását is, valamint képviselik a szervezetet mind belsőleg, mind a környezet irányába.

Az üzleti folyamatok többféle munkafeladatból állnak össze, amelyeket meghatározott feltételek, elvárások szerint kell végrehajtani. Néhány fogalom a feladatok egymással való kapcsolata alapján (Fisher 2004):

– *Szekvencia, sorrendiség*: egyes feladatok csak meghatározott sorrendben követhetik egymást, ezt a függőséget sorrendiségnek nevezzük.

– *Kiválasztás:* egyes feladatok végrehajtása a feltételrendszer függvénye. Amennyiben a feltételek nem teljesülnek, a feladat végrehajtására nincs szükség vagy nem kerülhet sor.

– *Párhuzamosság:* egyes feladatok végrehajtása egymástól független, de egy időben történik.

– *Összehangolás*: a külön futó, párhuzamos feladatoknak lehet olyan következménye (következő feladat), amely igényli minden megelőző feladat befejezését. Ezt a függőséget nevezzük összehangolásnak, szinkronizációnak.

– *Ismétlődés*: egyes feladatok, de akár egyes szekvenciák is ismétlődhetnek (meghatározott számban vagy bizonyos feltételek teljesülése mentén).

2. A workflow rendszerek szerepe

A szervezet hatékonyságát, teljesítményét döntően befolyásolják az üzleti folyamatok modellezése és optimalizálásra tett erőfeszítések. Ezt a kérdést a folyamatközpontú megközelítés alapján kell kezelni. Ez azt jelenti, hogy a kialakításra kerülő rendszernek a következő elvárásoknak kell megfelelnie (Fehér 2004):

– Az információrendszernek egyértelműen meg kell felelnie az üzleti folyamatok struktúrájának. Ez növeli a folyamatok áttekinthetőségét, minimalizálja az előforduló hibák számát, mind a fejlesztés során, mind a használatban.

– Egyfajta integrált megközelítést kell tartalmaznia, vagyis az informatikailag nem megragadható folyamatok kezelésére is képesnek kell lennie. A szervezetek üzleti folyamatainak nagy része ugyanis nehezen feleltethető meg informatikai folyamatoknak.

– Képesnek kell lennie az üzleti folyamatokban bekövetkezett változások követésére. Így a szervezet rugalmasan követheti a környezetben bekövetkezett változásokat.

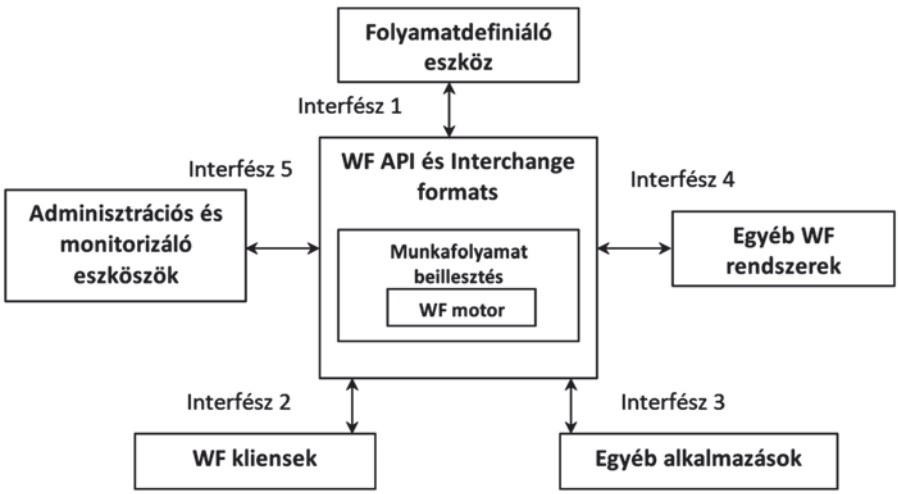
– Fontos az üzleti folyamatok nyomon követhetősége, többek között a hibajavítás idejének csökkentése, korai azonosítása miatt. A beavatkozásoknak a lehető legkorábbi időpontban kell bekövetkezniük, amikor valamilyen problémát tapasztalunk. Így lehetőséget kell adnia az üzleti folyamatokhoz kötődő teljesítmény mérésére és a folyamatoknak a tapasztaltak alapján történő finomítására.

– A tevékenységek személyekhez rendelése szintén fontos követelmény. A megfelelő terhelések kialakítása alapvető az üzleti folyamatok hatásossága szempontjából.

3. A workflow referenciamodell

A workflow menedzsmentrendszerek létjogosultságát igazolja, hogy a folyamat menedzsment funkcionalitásnak elvileg általánosnak kell lennie, nem kötődhet egy speciális alkalmazáshoz. A workflow menedzsmentrendszer implementálja és alkalmazza a folyamatstruktúrát és a hozzárendelési szabályokat.

A workflow referenciamodell egy általános leírását adja a workflow menedzsmentrendszerek felépítésének, a főbb komponenseknek (Fehér 2004).

1. ábra. Workflow referenciamodell

A modell középpontja a munkafolyamat-beillesztés (workflow enactment). Ez az a rész, amely az egyes esetek szervezeten belüli továbbításáért felelős. Ez a szolgáltatás biztosítja, hogy a megfelelő tevékenységek a megfelelő sorrendben a megfelelő végrehajtóhoz kerüljenek. Ahhoz, hogy ez elérhető legyen, a folyamatdefiniáló eszközben meg kell adni az egyes folyamatok leírását, és osztályozni kell az egyes erőforrásokat. A folyamatdefiniáló eszközben általában lehetőség van elemzési technikák használatára (pl. szimuláció). Az egyes felhasználók a workflow klienseken keresztül kerülnek kapcsolatba a rendszerrel, kapják meg a hozzájuk tartozó feladatokat (work item).

Az egyes feladatok (work item) kiválasztásával az alkalmazott az adott esethez tartozó részfeladatot kezdi el megoldani. A feladat végrehajtásához szükség lehet egyéb alkalmazások elindítására, meghívására. Ezt a tevékenységet az egyéb alkalmazások rész tartalmazza a modellben. A munkafolyamat nyomon követését, az esetek ellenőrzését, a felhasználók menedzsmentjét az adminisztrációs és monitorozó eszközök rész támogatja. A modell öt felhasználói felületet használ, amelyek szabványosítására törekszik.

4. Workflow modellezés

A workflow modellezésre számos paradigmát alkalmaztak, mint például a tranzíciós rendszerek, állapottérképek, vagy a magasszintű Petri-hálók. Ahhoz, hogy a tervezett üzleti folyamatok a BPM és a BPR céljainak megfeleljenek (áttekinthetőség, módosítás, ellenőrzés, optimalizálás), a workflow modellező eszköznek számos elvárásnak kell megfelelnie (Tick 2007):

– rendelkezzen formális szemantikával,
– nagy kifejezőerővel,
– legyen könnyen használható, illetve tanulható, grafikus eszköz legyen,
– explicit állapot-, illetve eseményreprezentációt valósítson meg.

Az adatfolyamhálók mindezen tulajdonságokkal rendelkeznek. Kifejezőerejük segítségével az üzleti folyamatok többsége egyszerűen, közérthetően modellezhető. A workflow modellezésnél kiemelkedő szerepet kap a modellfinomítás, mely a vállalaton belüli alkalmazotti, illetve szervezeti szinteket jelképezheti, megkönnyítve a modellező számára a workflow felépítését. Ilyen finomítást igényelhet például egy szoftver fejlesztése, ahol a szoftver váza például a projektvezető által adott (interfészek, követelményspecifikáció, az egyes modulok fekete dobozként jelölve) és a szoftver további kidolgozása a programozókra hárul.

Emellett a modellezett folyamatok előre lefektetett irányelvek alapján történő újjászervezése is megvalósulhat az adatfolyamháló-analízis segítségével, az adatfolyamháló tulajdonságainak köszönhetően, amely a workflow helyességének hatékony ellenőrzését is lehetővé teszi.

5. Workflow analízis

A workflow menedzsment a vállalat hatékonyságának növelését támogatja. A vállalat üzleti folyamatainak módosításától, újjászervezésétől általában radikális javulást várunk. A workflow tervezés során kidolgozott folyamatterv azonban önmagában még nem elegendő biztosítéka a sikernek: a tervek nem garantálják a helyes, hiba nélküli működést, és nem határozzák meg az optimális működés paramétereit.

Az adatfolyamháló-modell szimulációjával és hibahatás-analízisével a folyamat tulajdonságai – például egy erőforrás tönkremenetelének hatása a folyamatra, a folyamat időtartamának meghatározása, felesleges várakozások vagy optimalizálási lehetőségek – felderíthetők, amelyet megkönnyít az adatfolyamhálón végzett formális minőségi és mennyiségi analízis. Míg az előbbi a folyamat logikai helyességére, addig az utóbbi a folyamat teljesítményére vonatkozik.

Ezen célok szem előtt tartásával az alábbi irányelveket ajánlják a workflow újjászervezésére, mely szempontoknak megfelelő workflow módosítás az adatfolyamháló alapú modellezés segítségével könnyedén megtehető (Pataricza 2006):

1. A feladatok szükségességének ellenőrzése: tartalmaz-e a workflow redundáns feladatokat (*minőségi analízis*).

2. A feladatok legyenek a lehető legegyszerűbbek, azaz kerüljük a bonyolult, kezelhetetlen feladatokat. Amennyiben ez mégsem kerülhető el, bontsuk a feladatot egymással minimálisan kommunikáló, hierarchikus szerkezetet alkotó részfolyamatokra, egy világosabb, áttekinthetőbb munkafolyamatot eredményezve (*adatfolyamháló-finomítás*).

3. Törekedjünk a folyamatok párhuzamos végrehajtására: párhuzamosan végrehajtható tevékenységek sorosítása hosszabb végrehajtási időt eredményez (*minőségi analízis*).

4. Egymást követő hasonló feladatokat egy erőforrás szolgáljon ki, ezzel csökkenthető a set-up ideje, illetve egy erőforrás ugyanazt a feladatot szolgálja ki a lehető leghosszabb ideig (*adatfolyamháló-modellezés*).

5. Az erőforrások megfelelő kezelése: kezeljük úgy az erőforrásokat, mintha egy helyen lennének, és biztosítsuk, hogy az erőforrások felhasználása ésszerű legyen (csak arra használjuk, amire jó) (*adatfolyamháló-modellezés*).

6. Alternatív folyamatok esetén az optimális kiválasztása minden lehetséges bemenetre (*mennyiségi analízis*).

Az analízis elvégzése az adatfolyamháló valamely más, fejlett analíziseszközökkel rendelkező paradigmára való fordítása révén történhet. A következőkben a minőségi és a mennyiségi analízis főbb kérdéseit tárgyaljuk.

5.1. Minőségi analízis

A *minőségi analízis* a folyamat logikai helyességét vizsgálja, mint például hogy egy vállalati eset feldolgozása megakadhat-e a folyamat valamelyik fázisában, vagy

ellenkezőleg: többször is feldolgozásra kerül-e egy eset (például egy végtelen ciklusban marad).

A helyességellenőrzés hatékony eszköze (Pataricza 2006):

– képes kimutatni a felesleges feladatokat, amelyek végrehajtása nélkül is teljes a folyamat,

– kiszűri azon kombinációkat, amelyek esetén a folyamat nem megfelelően terminál: a folyamat holtpontra jut (deadlock), vagy többször is végrehajt egy-egy tevékenységet (végtelen ciklus), vagy például egy végtermék gyártása esetén marad feleslegesen termelt köztes anyag, és

– képes olyan kérdések megválaszolására, mint hogy két feladat tetszőleges sorrendben végrehajtható-e (azaz függetlenek-e).

5.2. Mennyiségi analízis

A *mennyiségi analízis* a folyamat végrehajtásának mutatóit (a terv teljesítményét) vizsgálja, a workflow különböző szempontok szerinti hatékony (optimális) végrehajtását számítja:

– Hány eset dolgozható fel egy órán belül?

– Hány erőforrásra van szükség?

– Átlagosan mennyi idő alatt fejeződik be egy eset feldolgozása?

– Alternatív megvalósítások esetén melyik modell képes több eset kezelésére azonos idő alatt?

6. Esettanulmány

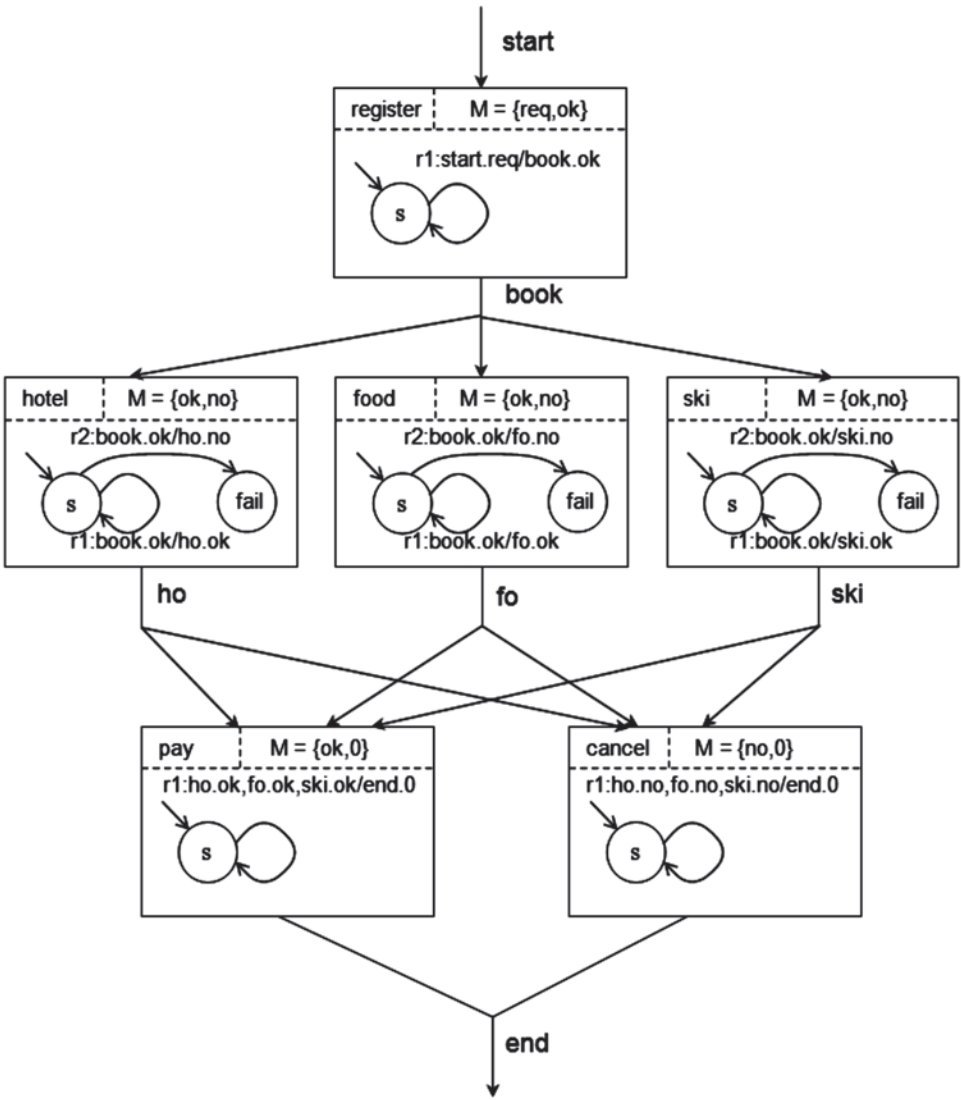
Egy utazási ügynökség téli kirándulásokat szervez. Ezen a példán keresztül mutatjuk be, hogyan adhatunk választ az előzőekben feltett kérdésekre minőségi, illetve mennyiségi analízis segítségével.

Az adatfolyamhálók nyelvén egy folyamat sikeres és a megfelelő módon fejeződött be, ha az adatfolyamháló kezdetben egy darab start tokent tartalmaz az input csatornán, és a sikeres befejezést az az állapot jelzi, hogy csak a kimeneti csatorna tartalmaz egy tokent, és az adatfolyamháló többi csatornája nem tartalmaz tokeneket. Amennyiben ez a folyamat minden lehetséges lefutáskor teljesül, biztosak lehetünk benne, hogy a modell nem tartalmaz felesleges feladatokat (megmaradó token valamely csatornában), sem végtelen ciklusokat (bennragadt token, amely további tüzelések aktiválására képes, és a folyamat minden esetben terminál.

Ezen tulajdonságok teljesülése strukturális (minőségi) analízis segítségével bizonyítható. Holtpontmentesség, rész-invariánsok, korlátosság, élőség vizsgálatával. Az alábbiakban egy alapmodellből kiindulva ezen hiányosságokat küszöböljük ki, lépésenként jelezve, hogy az adott hibát milyen analízistechnika képes felderíteni.

Tekintsünk egy egyszerű foglalási folyamatot. Az utazásfoglalás három lépésből áll: regisztráció, út foglalása, kifizetése vagy visszavonása. Minden út egy szoba-, ét-

kezés-, illetve sífelszerelés foglalásából áll. Ha mindhárom foglalás sikeres volt, megtörténik a kifizetés, ellenkező esetben a kérés visszavonásra kerül.

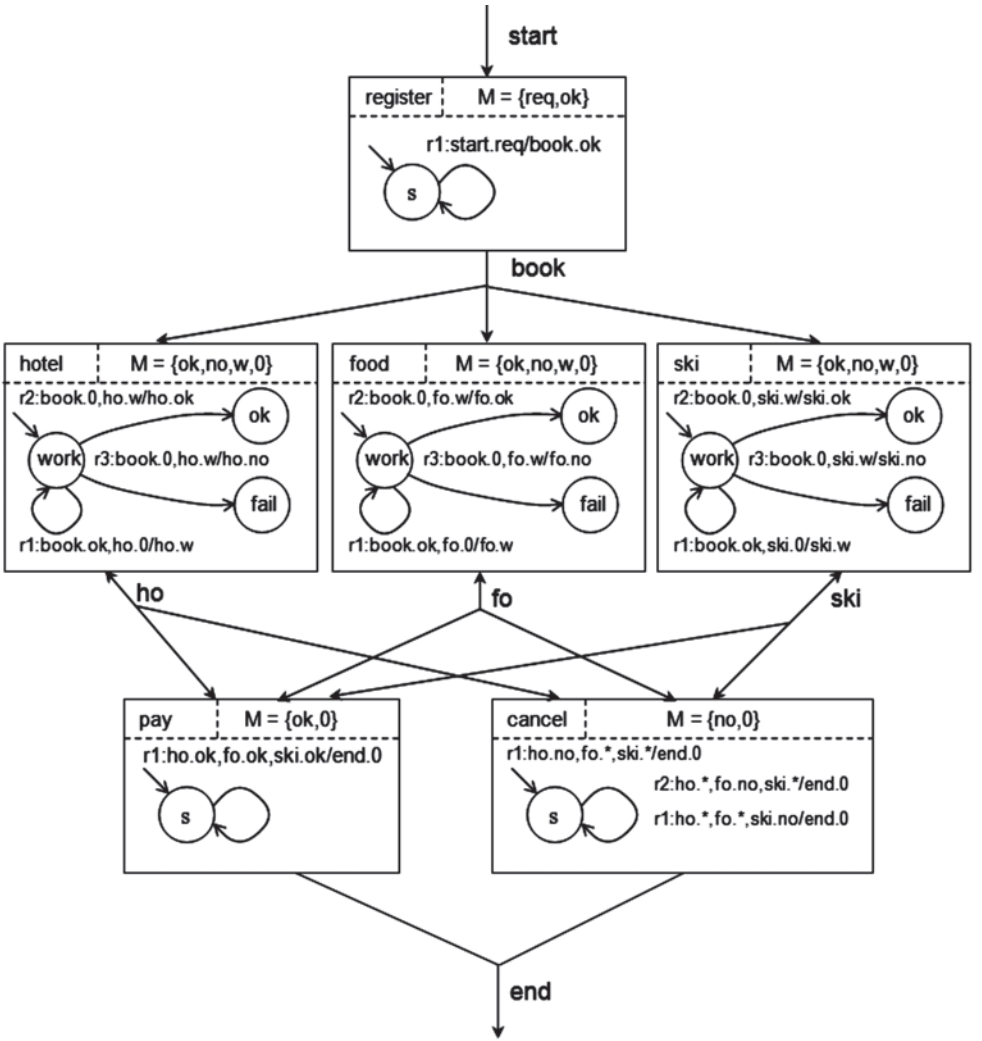

2. ábra. Kirándulásfoglalás folyamata

A 2. ábrán látható a feladat modellje. Az ügyfél belép az irodába, felveszi a kapcsolatot az ügyintézővel (regisztráció), aki a szoba foglalását, az étkezést és a sífelszerelés bérlését intézi. Ha mindhárom foglalás megtörtént, akkor az ügyintézés

sikeres volt, az ügyfél fizet, és a folyamat befejeződött; ha egyik folyamat sem volt sikeres, a kérés törlődik, nem történik kifizetés, és a folyamat befejeződik.

Mi történik a fenti modellünkben, ha már nincs üres szoba a megjelölt szállodában? A fenti modellben a folyamat megáll a foglalásoknál, és nem jut el a folyamat végére: megmaradó tokent eredményez. Ez a hiba felderíthető szimulációval, a lehetséges esetek számbavételével vagy élőségi vizsgálattal (ha becsatlakoztatunk egy csomópontot a ki- és bemeneti csatorna közé, akkor ennek az adatfolyamhálónak az élősége biztosítja a holtpontmentességet).

3. ábra. Módosított folyamat

A modellünkben fellépő megmaradó token kiküszöbölésére a modellt bővítenünk kell azzal a feltétellel, hogy már egy sikertelen foglalás esetén a kérés kerüljön visszavonásra. Ehhez cancel csomópont tüzelési szabályát kell módosítani, hogy már egy no token esetén megtörténjen a visszavonás.

Tételezzük fel, hogy egy sikertelen foglalás esetén az ügyintéző keres egy, az eredeti kéréshez hasonló paraméterekkel rendelkező megoldást (pl. szállodafoglalás egy másik cégnél). Ez a visszacsatolás azonban ismét újabb problémát vet fel: mi történik, ha az utazási iroda minden partnerszállodájában foglalt az összes szoba az adott időpontra? Meddig kell az ügyfélnek várakoznia, amíg vagy kifizetésre, vagy végleges visszavonásra kerül sor? Ez az eset egy végtelen ciklushoz hasonló problémához vezet, amely felderíthető a Petri-hálók terén ismert T-invariánsok keresésével: amennyiben valamely részhálóra találunk tüzelhető T-invariánst, és a folyamat során token kerül valamely csatornára, amely lehetővé teszi a T-invariáns tüzelését, ez végtelen ciklushoz vezet.

A probléma kiküszöbölhető egy felső korlát megadásával a próbálkozások számára, vagy a tevékenység módosításával: az ügyintéző az összes lehetséges variációt, pl. a szabad szobák listáját az ügyfél rendelkezésére bocsátja, aki ezután választ, vagy másik utazási irodához fordul.

A folyamat tovább optimalizálható a párhuzamos foglalásokra tett feltételekkel: amint egy foglalás sikertelen, az összes többi foglalás leállítható, felesleges azokat folytatni. A fenti modellben meg kellett várni a többi ok vagy no tokent is. Ez megoldható w: work tokenek bevezetésével a modellbe a foglalások és a cancel csomópont közötti csatornákra, ezen csatornák kétirányúsításával, valamint a foglalás csomópontok értelmezési tartományainak finomításával (a 3. ábrán az alapmodell módosítása látható).

Nem beszéltünk még a mennyiségi analízisről. A modellhez különböző mennyiségi jellemzők rendelhetők, mint például a foglalások végrehajtási ideje, az ügyintézőre való várakozási idő stb. Amennyiben az ügyintézőket erőforrásként ábrázoljuk a modellben, az ügyintézési idők ügyintézőként nyilvántarthatóak.

Ezen jellemzők figyelembevételével a mennyiségi analízis választ adhat arra, hogy átlagosan mennyi ideig tart az ügyintézés, mennyi a várakozási idő az egyes foglalásokra, vagy hogy személyi leépítés esetén melyik ügyintézőtől „érdemes" megválni. Amennyiben a folyamat alternatív folyamatvégzést tartalmaz, a mennyiségi analízis segítségével szintén felderíthető, hogy melyik úton jutunk hamarabb célhoz, ekkor a többi út elhagyható.

7. Következtetések

Az új üzleti folyamatok meghatározása után lehetőség nyílik azok gyakorlati alkalmazására. Az információs rendszerek támogatást nyújtanak a folyamatokhoz. Az információs technológia folyamatokra gyakorolt hatásának felismerése vezetett el a

workflow menedzsmentrendszerek kifejlesztéséhez. Ezek a rendszerek lehetővé teszik, hogy a megfelelő információ elérjen a megfelelő emberhez a megfelelő időben. Egy workflow rendszer ugyanakkor nem hajt végre semmilyen feladatot a folyamatokban. Ez a tényező jelenti a rendszerek előnyét és hátrányát is egyben: az egyes feladatokra specifikus rendszer szükséges, ugyanakkor a feladatok szervezése külön feladatként azonosítható.

Az adatfolyamháló-modell szimulációjával és hibahatás-analízisével a folyamat tulajdonságai felderíthetők, amelyet megkönnyít az adatfolyamhálón végzett formális minőségi és mennyiségi analízis.

Kulcsszavak: workflow, adatfolyamhálók, menedzsment, workflow menedzsmentrendszerek, workflow modellezés, workflow analízis.

Irodalomjegyzék

Futó I.: *Mesterséges Intelligencia*. Aula Kiadó, 1999.

Fehér, P.: *Munkafolyamat menedzsment*. Tanulmány, 2004.Pataricza, A.: *Formális módszerek az informatikában*. Typotex, Budapest, 2006.

Fisher, L.: *The Workflow Handbook 2003*, WfMC, 2004.

Sharp, A. – McDermott, P.: *Workflow Modeling: Tools for Process Improvement and Application Development*, 2nd Edition. Matenal, 2006.

Tick, J.: *Workflow Modelling Based on Process Graph*. Proceedings of the 5 Slovakien – Hungarian Joint Symposium on Applied Machine Intelligence, SAMI 2007, Poprad, Slovakia, January 25-26, 2007.

www.workflow.com

http://www.bpm-research.com/

A romániai magyar folyóiratok és kiadók akkreditálásának helyzete

SOMAI JÓZSEF

A tudományos munka eredménye elsősorban a szakírás eszközével kerül a köztudás birtokába. A tudományos konferenciák hatóköre sem terjed tovább, mint az élőbeszéd segítségével történő időleges közzététel, mely meg kell találja az írott formáját ahhoz, hogy hosszú távra elismerést és a köztudás számára közhasználati formát nyerjen. Az írott formában megjelenített rendeltetést szolgálják a szaklapok és a szakkiadványok. A szaklapok és szakkiadványok elkészítése, forgalomba hozása kiadói munka. Ennek a két tevékenységnek szakmai, tudományos minősítése Romániában a Felsőoktatási Tudományos Kutatás Országos Tanácsának (Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice din Învăţământul Superior, CNCSIS) hatáskörébe tartozik.

A CNCSIS jelenlegi programjainak küldetése: a román felsőoktatás tudományos tevékenysége fejlesztésének és megszilárdításának biztosítása; alapok megteremtése a fiatal kutató nemzedék és a szakmákban előrehaladott kutatók számára; a kutatás számára kedvező feltételek mellett regionális központok létrehozása; a kutatási hálózat kialakítása, a külső és belső pénzügyi források mozgósítása érdekében a menedzsment kapacitásának fejlesztése.

I. Az Országos Tanács által elismert (akkreditált) folyóiratok

Az Országos Tanács normarendszere a Romániában megjelenő folyóiratok számára négy minősítési kategóriát állít fel:

– „A” kategória feltétele: A folyóirat felvétele **ISI – Web Of Science** típusú adatbankba (Science Citation Index Expanded, Social Sciences Citation Index, Arts & Humanities Citation Index);

– „B+” kategória feltétele: az utolsó három év megjelenésének előre felvállalt ritmikussága; minden tudományos dolgozatnak legyen egy elismert nemzetközi nyelven kivonata és kulcsszava; megjelenítése weboldalon; a szerkesztőbizottság összetételének minősége; a dolgozatok recenziós folyamata; a kivonatok, kulcsszavak elérhetősége az utolsó három évben;

– „B” kategória feltétele: az utolsó három év megjelenésének előre felvállalt ritmikussága; minden tudományos dolgozatnak legyen egy elismert nemzetközi nyelven kivonata és kulcsszava;

II. Az Országos Tanács által nyilvántartott (de nem akkreditált) folyóiratok

– „C” kategória: potenciálisan elismerhető folyóiratok;

– „D” kategória: a CNCSIS nyilvántartásába felvett folyóiratok.

A CNCSIS minősítési kategóriák alkalmazásával a szabályozása alapján 2004-től 2006-ig évente minősítette a folyóiratokat, 2007-től viszont már két évre nyerhetik el a lapok a minősítést. A 2009-es és 2010-es évekre a minősítés megszerzéséhez 2008. december 31-ig kellett az előírt feltételek bizonyításához szükséges dokumentumokat benyújtani.

Az Országos Tanács 2007-es akkreditációs jegyzékeit a magyar folyóiratok szempontjából vizsgálva kétségbeejtő képet kapunk. Az alábbi statisztikai adatok kifejezik azt a szellemi nyomort, ahová közel egy évszázad alatt a magyar kultúrát korlátozó folyamatban az erdélyi magyar folyóiratok számának nagyságrendje és minősítési potenciálja jutott. A statisztikai adatok szomorúan igazolják az erdélyi magyarság szellemi tevékenységének hátrányos helyzetét, oktatási, kutatási és művelődési tevékenységének akadályoztatása nyomán. Ma az akkreditált folyóiratok száma a fent jelzett három minősített kategóriában a 6–7 százalékos erdélyi magyarság viszonylatában még a másfél százalékot sem sem éri el.

Nézzük meg kategóriánként és összesen a CNCSIS jegyzékei alapján ezt a szomorú állapotot egész Románia viszonylatában:

(a) Az „A" kategóriában jegyzett 43 folyóiratból nincs egyetlen magyar nyelvű folyóirat sem (tehát az eredmény 0%).

(b) „B+" kategóriában 158 folyóiratból csupán 3 magyar folyóirat nyerte el a CNCSIS minősítést (azaz nem több mint 1,89% országos átlagban): A *Korunk*, a *Közgazdász Fórum* és a *Pszichológiai Szemle.*

Rövid tallózás a négy folyóirat múltjából

A ***Korunk*** önmaga meghatározása szerint: „A kultúra, a tudomány fóruma. Születési helye, állandó lakhelye Kolozsvár (Erdély, Románia, Közép-Európa). Alapító szerkesztője, Dienes László, 1926 februárjában havi szemlének nevezte (a hetvenes évek elején, átmenetileg, újra ez a meghatározás volt olvasható a folyóiratcím alatt), de ő sem csak a szemlézést tűzte célul a munkatársak elé, hanem a sűrűsödő-bonyolódó világproblémák szabad megvitatását. Senkire sem akarunk a régi dogmák helyére újakat ráerőszakolni." A világnézeti elkötelezettségnek ezt a formáját „az európai lélek eleven alkotó egysége" megteremtésének szolgálatába kívánta állítani. A provincia visszahúzó erejével viaskodott a szerkesztőként Dienest felváltó Gaál Gábor is, ám az európai visszhangban mérhető sikerrel ő a liberalizmust a marxista ideológiával cserélte fel. A tizenhat évi megszakítás után 1957-ben újraindított *Korunk* címe alá „Világnézeti, társadalmi, tudományos és művelődési szemle" megjelölés került, s ez a gaálgábori örökség ébresztését jelentette. A romániai kommunista diktatúra szorításának enyhülő éveiben (a hatvanas évek közepétől a nyolcvanasok elejéig) a régi és az új erdélyi magyar értékek, a humánum európai normái kerültek túlsúlyba a folyóiratban, az önálló gondolkodás felé nyitott a lap. 1989 decembere hozta meg a cenzúrát a második és a harmadik folyam között. A dienesi címet a *Ko-*

runk megőrizte, mert szerkesztői folytathatónak ítélték a „korunk neurózisáról" 1926-ban adott diagnózist „fasizmus, bolsevizmus és másnemű diktatúrák szükségképpeni következményei"-ről. Tartalmat, formát és célt kívánt jelölni a régi-új folyóiratcímet értelmező (a szocialista állami előírás helyére került) három szó: kultúra – haza – nagyvilág. A század utolsó évtizedében, folyamatosan fiatalodó munkatársi gárda részvételével, szerkesztési alapelvvé vált a súlypontos lapszerkesztés: a magyarság, Erdély, Románia, Közép-Európa s a média révén kitáguló világ problématérképével ismerkedhetett meg a Korunk-olvasó. A harmadik évezred kihívásait a hagyományos folyóiratforma és a mellékkiadványok (magyar és román nyelvű sajtószemlék, magyarul, angolul, németül, románul megjelentetett könyvek, antológiák) megőrzésével a *Korunk* újabb, messzebbre elhallatszó, látható fórum útján akarja visszaigazolni, a kérdésekre válaszokat keresni. Természetesen a világhálóról van szó – állandó kapcsolat teremtéséről különböző országokban, Erdélytől távoli földrészeken élő, reményeink szerint már nem csak virtuális olvasóinkkal." (www.korunk.org)

Tizenkettedik évfolyamához érkezett a ***KÖZGAZDÁSZ FÓRUM*** (a továbbiakban: *Fórum*), a második „B+" kategóriás lap Erdélyben, amelynek kiadója a Romániai Magyar Közgazdász Társaság. A lap hírterjesztő és gazdasági ismereteket népszerűsítő feladata mellett a szakmai tudományos műhely szerepét is felvállalta, mivel ilyen jellegű magyar nyelvű médiaforrás Erdélyben eddig nem létezett. Több mint tízéves próbálkozás után elmondható, hogy a szerény kezdeményezések és későbbi erőfeszítések nem voltak hiábavalóak. A rendszeres megjelenés mellett nyolc különszám is megjelent eddig, amelyből öt egy-egy tudományos konferencia előadásait tartalmazza a következő témákkal: *A fejlődő gazdaságok bankrendszerének modernizációja*; *Humánerőforrás mint modernizációs tényező a XXI. század elején; Összefogás a vidékfejlesztés érdekében az EU-s csatlakozás folyamatában; Modernizáció a gazdaságban – növekedési kilátások, felzárkózási esélyek; Gazdaságpolitikai alternatívák – Románia felzárkózási esélyei*. A Fórum ezenkívül három különszámmal jelentkezett: *Tízéves az RMKT – megemlékezés; Az RMKT megalakulásának 15. évfordulója; Egy új szövetkezeti mozgalomért.*

A szerkesztőségnek akadémiai kül-, szaktestületi és tagok, egyetemi tanárok, kutatók, doktorandusok, gyakorló szakemberek küldik megjelenésre anyagaikat. A lap profilját a tudományos és a gyakorlati szakmai élettel foglalkozó tanulmányok teszik tartalmassá. Prioritásaink közé tartozott a közgazdasági gondolkodás terén fontos szerepet játszó erdélyi személyiségek ismertetése, a szakoktatás története, jelene és jövője, régiós vagy kistérségi, bank- és pénzügyről szóló elméleti és szakmai elemzések, a szövetkezetek története, gazdaság és erkölcs, az európai integráció, az euró és hatása, a környezetgazdálkodás, a kistérségek elemzése, illetve a gazdasági élet más fontosabb területei. A *Fórum* hasábjain közel 300 olyan írás jelent meg, amelyek mind időszerű, alapfontosságú gazdasági kérdésekről szóltak. Rendszeresen közölte Társaságunk, a szakmai ifjúsági szervezetek (RIF és a KGK) minden fontosabb eseményét, rendezvé-

nyét, de azokról a tanulságos rendezvényekről is tájékoztattunk, amelyeken közgazdászaink meghívottként voltak jelen és bemutatott tizenhét vállalkozásfejlesztő központot. 1999 januárjától az *Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban* címmel folyamatosan ismertette a legidőszerűbb rendelkezéseket, a friss törvények indexét és rövid tartalmát. A lapban helyet kaptak a rendezvények tartalmi bemutatásai, az RMKT-hírek, pályázási lehetőségek, új könyvek, *Mementó* jelzéssel pedig olyan múltbeli történéseknek, személyiségek évfordulóinak vagy jelenségeknek a felidézése, amelyek tanulságul vagy példaképül szolgálhatnak a jelennek. Érzékelhető, hogy az utóbbi öt évben – amelyben szellemi integráló szerepet játszott – a lap számról számra történő fokozatos gazdagodásával párhuzamosan láthatóan élénkült a Társaság szellemi-kutatói élete is. A lap szerkesztőinek szándéka, hogy a *Fórum* az erdélyi magyar közgazdásztársadalom, a vállalkozói réteg, valamint a gazdasági kérdések iránt érdeklődők szakmai és tudományos sajtóorgánuma legyen. A demokrácia és piacgazdaság elveinek a szellemében közlési teret óhajt biztosítani a gazdasági jellegű tevékenységek, események, rendezvények gyors, tárgyilagos tájékoztatására, szakembereink szaktanulmányainak megjelentetésére, az európai integráció és regionális együttműködés eszméjének terjesztésére. Mindezek mellett az országos akkreditációs bizottság még azt is értékelte, hogy a *Fórum*ban az utolsó három évben 28 külföldi egyetemi tanár, diplomata, gazdasági szakember, doktorandus és kutató közölt tanulmányokat, 40 külföldi intézményhez jut el, 10 külföldi szaklappal van cserekiadványa, most már tizenegy éven át folyamatos volt a megjelenése, a benne szereplő tanulmányoknak román-angol kivonata van, illetve hogy a szerkesztőbizottságban külföldi személyiségek is részt vesznek. (*Közgazdász Fórum*, 10. évf. 12. szám)

Az ***Erdélyi Pszichológiai Szemlét***, a harmadik „B+" kategóriás lapot a Pro Studium et Practicum Psychologiae Egyesület, a pszichológusok, gyógypedagógusok és pedagógusok szakmai szervezete adja ki. Az Egyesület célkitűzései közé tartozik az erdélyi magyar pszichológia, gyógypedagógia és pedagógia területén folyó tudományos, oktatási és gyakorlati munka elősegítése, kutatások támogatása, a szakemberek képzésének és fejlődési lehetőségeinek biztosítása. Három éve negyedévi rendszerességgel megjelenő egyetlen magyar nyelvű akadémiai szintű kiadvány a pszichológia és neveléstudományok területén. A Pszichológia és Neveléstudományok Kar munkatársainak, kutatóinak, illetve a szakmában dolgozó vagy a pszichológia, gyógypedagógia és pedagógia iránt érdeklődő közösség számára a Szemle, illetve a LélekJelenLét biztosítja az egyéni kutatások, tanulmányok közlését, ismertetését. Az *Erdélyi Pszihológiai Szemle* rendeltetése egyrészt eljuttatni az olvasóhoz a pszichológia, gyógypedagógia és pedagógia legújabb tudományos fejleményeit, másrészt egy igényes kiadvány köré vonzani a különböző területeken működő szakmai közösségeket, publikációs teret és kommunikációs lehetőségeket biztosítva mindazok számára, akik a pszichológia és a neveléstan, illetve ezekkel rokon tudományok művelői. (www.pszichologia.ro)

(c) A „B" kategóriában 73 folyóiratból egyetlen magyar folyóirat van a CNCSIS minősített lapjai között (1,36%), és ez az ***Erdélyi Múzeum*** folyóirat.

Az *Erdélyi Múzeum* eredetileg az EME elnökségének és az első szakosztálynak a közlönye. Döbrentei Gábor első erdélyi magyar művelődési folyóiratának, az Erdélyi Múzeumnak (1818) tartalmára emlékeztetően 1874-ben indult Finály Henrik nyelvész és történész szerkesztésében, tág teret nyitva „a hitágazati hittan és a napi politika kivételével" minden tudományágnak. A lap ekkor tudományos fórumot teremtett a két évvel azelőtt alapított kolozsvári tudományegyetem professzorai eredményeinek közzétételére. Az első folyam utolsó füzete 1917-ben jelent meg, az új folyam 1930-ban havi füzetekben György Lajos EME-főtitkár szerkesztésében indult, 1941-től negyedévi füzetekben Szabó T. Attila szerkesztésében folytatódott. A lap akkori folyama 1947-ben szűnt meg LII. kötetével. Ezt a folyamot mindmáig közérdekű forráskinccsé avatja a pozitivista jellegű adatgyűjtés, a hiteles feldolgozás és a tájékoztató közlés. Nyelvészek, irodalomtörténészek, régészek, történészek, jogtudósok, néprajzkutatók egyre növekvő tábora járult hozzá a tudományosság és a nemzettudat fejlesztéséhez. A folyóirat jelentősebb tanulmányai önálló kiadásként az Erdélyi Tudományos Füzetek sorozatában is megjelentek. Az Erdélyi Múzeum legújabb folyama az EME újraindulásával egyidejűleg, 1990-től jelenik meg. Felelős szerkesztő a 90-es évek elején Benkő Samu, Csetri Elek és Antal Árpád voltak. Jelenlegi felelős szerkesztő 1999 óta Kovács Kiss Gyöngy. Egy idő óta (főként anyagi meggondolásból) évente két alkalommal, összevont két-két számmal – 1–2., illetve 3–4. – jelenik meg. Szemléletében követi az előző folyam koncepcióját: az erdélyi magyar tudományosság fóruma, és tágabb kitekintésben egyfajta híd az erdélyi és az egyetemes magyar tudománypublikálás között. Az európai és erdélyi hagyomány ötvözete áll a szerkesztési koncepció tengelyében: az önismeret, az etnikumközi párbeszéd, az európai integráció programjának képviselete, a térség kultúrái közti kapcsolatok rendszeres építése. A szerkesztői szándék szerint a folyóirat a szellemi tájékozódást és az európaiságot kívánja szolgálni, sajátosan kisebbségi szemleként, nemzetiségi intézményként. Főként történeti, irodalmi, bölcsészeti, nyelvészeti, néprajzi, filozófiai, jog-, közgazdaság- és társadalomtudományi tanulmányokat jelentetett meg. Szerzői között 1990 óta is jelen vannak az erdélyi és a kárpát-medencei magyar tudományosság jeles képviselői. Ugyanakkor tág teret kínál a kolozsvári és erdélyi egyetemek magyar diákjainak, magiszteri hallgatóknak, doktorandusoknak. A szerkesztőség tagjainak zöme az egyetemen is tanít. Lapstruktúra: főlaptest, rovatok: Műhely, Egyesületi Közlemények, Szemle, In memoriam. Az Erdélyi Múzeum főlaptesti anyagait angol nyelvű rezümé kíséri, tartalomjegyzéke négynyelvű. (www.eme.ro)

A fent bemutatott akkreditált lapok dicsérete nem feledtetheti azt a tényt, hogy ez a nagyságrend igen fájdalmasan tükrözi az erdélyi magyar értelmiség alulteljesítését, nem ködösítheti el a magyar értelmiség felelősségét abban a feladatában,

hogy járuljon hozzá a közösség szakmai és tudományos tevékenységének a közösség lakosai számához viszonyított nagyságrendjéhez.

(d) A „C" kategóriában az országos 224 folyóiratból négy magyar folyóirat van jelen a CNCSIS jegyzékében, mint potenciálisan elismerhető folyóiratok (1,78% magyar folyóiratok):

Erdélyi Társadalom,
Műszaki szemle,
Orvostudományi Értesítő,
Orvosi és Gyógyszerészeti Szemle.

(e) A „D" kategóriában az országosan 254 folyóiratból nincs magyar folyóirat még nyilvántartásba sem véve (0%).

Ez a két kategória is, amely valójában csak potenciálisan elismerhető folyóiratok és csak a CNCSIS nyilvántartásába felvett folyóiratok előjegyzésére érdemesül, siralmasan kevés ahhoz, hogy rövid időn belül több reményre adjon bátorítást.

Az összes akkreditált és nyilvántartott folyóirat összesített százalékát tekintve még szomorúbb a helyzet, mivel alig haladja meg az egy százalékot (1,06%), tekintettel arra, hogy az Országos Tanács jegyzékei szerint a 758 folyóiratból összesen van akkreditálva vagy nyilvántartásban 8 magyar folyóirat.

Az Országos Tanács legfrissebb rendelkezése szerint, amint előbb már említettünk, a 2009-es és 2010-es évekre érvényes elismerés új feltételrendszere a múlt évekhez viszonyítva szigorúbbá vált, ami azt jelenti, hogy például a „B+" minősítést csak abban az esetben lehet elérni, ha az illető lap szerepel a BDI típusú nemzetközi adatbankban, és 100 pont szükséges a két év előtti 80 ponthoz viszonyítva. A kritérium és a pontozási rendszer megtalálható a www.cncsis.ro weblapon.

III. A kiadók akkreditálásának statisztikája előnyösebb helyzetet mutat, mint a szaklapoké. A 2006-os CNCSIS jegyzék szerint az országos 317 minősített kiadó közül tíz (Ábel, Kriterion, Mentor, Studium, Scientia, T3 Kiadó, Erdélyi Múzeum Egyesület, Status, Pro-Print, Kom-Press) magyar érdekeltségű (3,15%). Tekintettel arra, hogy tulajdonjogilag létezik még számos román–magyar érdekeltségű elismert kiadó, a magyar lapok és szakkönyvek kiadása nem jelent gondot megfelelő minősített kiadóval szerződni, esetenként román érdekeltségű kiadók is, egyszerű vállalkozási alapon, magyar nyelvű kiadványok kiadását vállalják az erdélyi nagyvárosokban. A minősített kiadók területi megoszlása szűkkörű: négy kiadó Kolozsváron, két kiadó Csíkszeredában és egy Marosvásárhelyen működik. Olyan nagyvárosokban, mint Sepsiszentgyörgy, Szatmár, Nagyvárad, Temesvár, Brassó, nincs magyar érdekeltségű akkreditált kiadó.

A kiadók minősítésének kritériumai közé tartozik: tudományos vagy egyetemi kiadványok, tudományos folyóiratok kiadása; minimum 51 pontot kell összesíteni a fel-

tételrendszerből (a pontozási rendszer kulcsszavai: jelentősége, kapcsolatrendszere, hatása); a kiadónak legkevesebb 100 kiadványa kell legyen a minősítés alkalmával.

Az egyetemi, akadémiai, didaktikai és pedagógiai kiadók hivatalból megszerezhetik a minősítést, csupán megjelölt adatszolgáltatásra kötelezi őket a CNCSIS.

IV. A szakírás gondjai a szaknyelv használatában

Sok szó esik az utóbbi időben a magyar szakírás-szaknyelv kérdéséről. Ebből az alkalomból leírnám a *Közgazdász Fórum* szerkesztése alatt szerzett tízéves tapasztalatomat. Mindaz, amikről itt most értekezünk, két igen fontos dologhoz erősen kötődik, mégpedig egyfelől a szakma fejlődési képességéhez, másfelől az anyanyelv korrekt és hatékony használatának kérdéséhez a közgazdasági szakma területén.

A múlt évi kolozsvári akadémiai napok plenáris előadásainak keretében (2007. november 23.) két igen érdekes előadás hangzott el, mely ehhez a most felvetett témakörünkhöz kapcsolódik. Az egyik előadás Görömbei András MTA-alelnök részéről hangzott el „Anyanyelv, irodalom, tudomány, nemzettudat" címmel és a másik Péntek János, külhoni akadémikusunk részéről „Az (anya)nyelv szerepe a tudományos képzésben és a tudományművelésben" cím alatt. Ebből az alkalomból az elhangzott előadásaikból csak néhány kulcsmegállapításukra térünk ki.

Görömbei szerint létezik egy anyanyelvi gócpont az agyunkban, és ha ez egészséges, az anyanyelvtudat is egészséges. Mivel az anyanyelv nemzetfenntartó erejű, közösséghez tartozó, az anyanyelvi veszélyeztetettség a közösség veszélyeztetettségét is jelenti. Sőt, szerinte, de a tapasztalat is megerősíti, a törmelékes nyelv (az *ő* fogalma) törmelékes tudatot von maga után. Ez számunkra is igen megfontolandó állítás, mert a „törmelékes" nyelvhasználat leginkább a szaknyelv használatában észlelhető.

Péntek János előadása szintén igen tanulságos volt. Számunkra is gondolatkeltő volt a nyelv, konkrétan a magyar nyelv alkalmassá tétele a tudomány számára. Ebben a gondolatkörben az előadó azt hangsúlyozza, hogy „erős nemzeti nyelvpolitikára van szükség", amelynek három fontos elemét meg is jelölte: (1) a nyelvhasználat szabadsága; (2) a nyelv átörökítése; (3) akarat a nyelv használatára. Erre az utolsó kérdésre a későbbiekben fontosnak tartjuk kitérni.

A hazai közgazdászaink, a gazdasági területen munkálkodók, főleg a szakterületünk írásgyakorlói, a magyar gazdasági szaknyelv használatakor a fogalomkeresés zavarával és a szakszóhasználat helyességének bizonytalanságával erősen küszködnek. Ennek komoly múltbeli okai vannak. A már négy évtizede megszüntetett magyar egyetem és a több mint ötvenéves időszakra visszanyúló magyar nyelvű szakoktatás teljes hiánya közép- és felsőfokon ijesztően elszegényítette a gazdasági területen ügyködő szakértelmiségiek anyanyelvű szakszóhasználatát. A megállapítás még hangsúlyozottan igaz azokra, akik román nyelven végezték a szakmát és még román környezetben is dolgoztak. Ez nem más, mint a magyar anyanyelvű szaknyelv szellemi nyomora. Sajnos a megállapítás érvényes minden olyan más szakmára is, amelyek-

nek az oktatása a múltban hasonló volt a gazdasági szakemberek képzéséhez (idetartoznak különösen a technikai szakmák is, ahol nem volt magyar nyelvű közép- vagy felsőfokú oktatás). Az ebből való kilábalást csak egy erős, önálló magyar oktatási rendszerben az anyanyelv-politikára támaszkodó stratégia tudná nyújtani. Péntek szerint ilyen stratégia nincs, de önálló magyar oktatási rendszer sincs. A szaknyelv kialakulásának-kialakításának a programja tehát elválaszthatatlan része az oktatási rendszer programjának. Szerinte előbb választ kellene adni a következő kérdésekre: Van-e átfogó anyanyelv-politika? Van-e anyanyelv-politikai stratégia? Van-e önálló magyar oktatási rendszer?

Ebben a dolgozatban természetesen nem tudunk válaszolni minderre, mert ez annál bonyolultabb és összetettebb ügy, hogy szakmaszektás úton megoldható legyen. A szakmák együttgondolkodására és együttműködésére van szükség.

Az első két kérdés megválaszolását mindenképpen átengedjük az anyanyelv ápolását vállaló, anyanyelvgondozó és oktatással foglalkozó szakembereknek. A harmadik kérdésre a válasz sajnos ismeretes, a választ már megadtuk azzal, hogy kimondtuk: nincs önálló magyar oktatási rendszer. Közművelődésünknek, közoktatásunknak, tudományszervezésnek vannak intézményei, de azok képletesen szólva csak „fej" nélküli „test", felelős gazdája nincs, pedig agy nélkül, gazda nélkül csak egy irányítás nélküli „porladó test" lehetséges. Aki ezt az állítást elfogadja, nem is kételkedik annak jogosultságában, hogy az önrendelkezés az ügy létfeltételi tényezője. Ide vezethető vissza a magyar nyelvű szaklapok mai vészes alacsony száma is.

Ha tovább feszegetjük a húrt, és ha a közgazdász szakmát tesszük elemzés tárgyává, még fájdalmasabb következtetésekre jutunk, de úgy gondolom, hogy a tudatosodásunkért, a tisztánlátásunkért akár fájdalmat okozó helyzetértékelésünkkel is szembe kell néznünk, különben nem láthatjuk küzdelmünk igazi célját sem. Pozitív-negatív tapasztalatainkat a tanulás érdekében érdemes elemzés tárgyává tenni.

A logikai gondolkodás további rendje szerint egy önálló oktatási rendszer léte egy önálló magyar közösség létét feltételezi. Ezek után fel kell tenni azt a kérdést is, hogy van-e önálló romániai magyar közösség. Durva kérdés? Magyar közösség van, de hangsúlyozzuk: önálló?! Ha egy önálló magyar közösség ismérvei közé tartozik az, hogy az egész közösséget átfogó önálló vezető struktúrája, a közösséget érintő kérdésekben önálló döntési hatásköre, önműködése szabályozásának felelőse, céljai eléréséhez szükséges stratégiája, fennmaradásához szükséges anyagi alapja, önálló magyar oktatási rendszere kellene hogy legyen, akkor minálunk nincs önálló magyar közösség. Az autonómia kérdése ebben a nézetben tehát nemcsak politikai kérdés, bár mindig lehet politikai vita tárgya, valójában a szakmák létkérdésévé válik. Minden szakmai terület (oktatás, tudomány, gazdaság, közművelődés, szociális közeg stb.) a maga önállóságát kellene először megteremtse. Bár kisközösségi önálló gazdaság nincs (gondolunk a termelésre, kereskedelemre, szállításra stb.), azonban van kisebbségi közösséghez tartozó tulajdonos, menedzselő, vállalkozó, fogyasztó, al-

kalmazott, tehát magyar gazdasági szereplők igenis vannak, akiknek a képzése, tudásszintje, versenyképessége attól függ, hogy milyen gazdasági kultúrát képes kialakítani magának anyanyelv, szakmai tudás, szaknyelvismeret, a kutatás, a szakírás területén. Ezért kell gondozni azokat az eszközöket, melyek ebben minket segítenek. Ilyen, de nem mellékes eszköznek tekintjük a szaklapokat, általában a szakírást, s tehát mi közgazdászok a *Közgazdász Fórum*unkat is.

Az intézményfejlesztés, intézményi feladatok, intézményi lehetőségek még mindig a diszkriminációs állapotok fogdájában vannak, pedig ilyen lesújtó következtetések mellett is a megmaradás kérdése megoldásra kötelez, ami viszont jelenleg nem lehet más út, mint a civil társadalom felé fordulás, mint az intézményépítés fő területe. Ugyanakkor nehéz felfogni érzelmileg és tudatilag azt az érthetetlenséget az egyelőre többségi nemzet egyes politikusainak gondolkodása részéről, hogy a kisebbségi kultúra, nyelv, oktatás, tudományfejlesztés nem lényegi kérdés az országos értékrend alakításában. Ezeknek az értékeknek a gúzsban tartása, érvényre juttatásának akadályozása a többség egyes kategóriájának túlzott nacionalizmusból fakadó érthetetlen magatartása valójában országos önrombolás. Saját érdekeink, saját értékeink elismerésére, elismertetése országos közérdekké kell váljon. Rá kell ébresztenünk önmagunk mellett a többségi nemzetet is, hogy a kisebbségi közösségek értékei nem veszélyeztetik sem a kisebbség, sem a többség megmaradását, s nincsenek egymás ellen, ellenkezőleg, az országos értékrend szerves részei, képesek lehetnek kölcsönösen gazdagítani egymást. Optimizmust sugall az olyan, még ritkán előforduló tény, mint a lapunkat támogató Román Nemzeti Bank példája, amely alkalmas lehet arra, hogy rést verjen az értetlenség falán.

A közgazdász szakmánál maradva el kell mondanunk, hogy a ’89 előtti időszak tönkretette magát a szakma színvonalát is és a szaknyelvet is. El kellett jönnie egy nagy változásnak, hogy kiderüljön, mekkora a közgazdászainkat érintő nagy tudásszakadék. Negyvenéves szellemi nyomor nehezedett a szakmára. A romániai magyar közgazdászok középgenerációja volt a legvesztesebb. Az anyanyelvet teljes értékében ma sem igen tudja használni, mert hiányos a magyar szakmanyelv szóhasználata. Azok a közgazdászok, akik csak román nyelven tanulták a szakmát, nem mernek magyar nyelven írni, s akik mégis írnának, azok keservesen küszködnek, vagy inkább felhagynak az írással és lemondanak a szakmai elemzésről vagy kutatásról. Észrevétlenül szakmai kisebbségi érzés uralkodik el ezeknek a közgazdászoknak a tudatában. A nagyon nehezen behozható lemaradáson csak enyhíteni lehet, gyorsan megoldani nem, erre csak egy új generáció lehet képes, amely számára viszont meg kell teremteni a kedvező feltételeket. Ez a minősítés nem jelenti a középgeneráció lebecsülését vagy elmarasztalását, mert a zöme valójában gazdaságtechnológiai szinten igen jól felkészült szakember. Közülük többen igen előkelő szakmai tisztségekben dolgoznak, értékes, gazdag ismeretekkel rendelkeznek, de a hatalmas gyakorlati és szellemi tudásuk a magyar szaknyelv ismeretének hiányában a szakírásban alig hasz-

nálható. Ez a szakma fejlődésében igen nagy szellemi veszteséget jelentett és jelent, mind az egyén, mind a közösség számára. Itt még egyszer visszatérünk Péntek János harmadik nyelvpolitikai tételére, mely szerint akarat kell a nyelvhasználathoz, mert nagy annak az igénye és szükségessége, hogy a középgeneráció szellemi értékeit is közhasznúvá tegyük.

Számtalan próbálkozást ismerünk a gazdasági szaknyelv fogalomtárának kimunkálására, azonban a nagy hiányt és igényt az évtizedeken keresztül, de még ma is igen nagy számban csak román nyelven tanuló közgazdászok számára alig pótolhatták napilapjainkban az elmúlt években megjelentetett magyar nyelvű szakanyagok, vagy az a kevés szóhasználati fogalomtár (szakszótárak), ami a hazai irodalmunkban megjelent, mert nyomorog az a nyelv, amelynek a felsőoktatási gyökere hiányzik. Nem lehet tudományosság, tankönyvírás, szaksajtó, szakoktatás, az akadémiai, az egyetemi szinten pontosan kimunkált szép magyar szaknyelv jól körülhatárolt egyetemi oktatás nélkül. Nem lehet, mert nélküle spontán „kitermelődik" az elméleti szakembergárda hiánya, elmarad az elméleti műhelymunka, a kutatás mint a szellemiség magas iskolájának helye. Bár részbeni megoldás és előrelépés az a tény, hogy 2000-től beindult a közép- és felsőfokú magyar gazdasági szakképzés, de sosem feledhetjük, hogy szellemi szegénységtengerré válik az a gazdasági kultúra, amelyik nyomorog, akár középiskolai, akár felsőfokú szakoktatási szinten. Ma még mindig időszerű az a kérdésfeltevés, hogy kinek van joga mindezt elvenni bármely közösségtől s szellemi nyomorban tartani egy közösséget az esélyegyenlőség feltételeinek megteremtése nélkül, mert eltűnik, elvész, lassan felszívódik az a közösség, amelyik nem képes, vagy amelyiket nem engedik, hogy saját sorsát igazgassa.

A 89-es fordulat hozott némi pozitív változást általában a szaknyelv használatának területén. Gyakorlati segítséget jelentettek a szaknyelv elsajátításában különösen azoknak a szakembereknek, akik csak román nyelven tanulhatták valamikor a szakmát, a magyar nyelvű konferenciák, szimpóziumok, szakmai rendezvények és az ezekhez kötődő kiadványok, vagy az EME, EMT, RMGE, EMKE és más intézmények tudományos és művelődési, ma már naponta, hetente szervezett magyar anyanyelvű rendezvényei, konferenciái.

A szaklapok, folyóiratok, sőt a napilapok rovatainak szerepe a szaknyelv kialakításában a fent bemutatott jelenlegi akkreditációs helyzetünkben még alig teljesítik hivatásukat. Sajnos a szaklapok piaca nem működik eléggé prosperálóan. Például a saját szakmánknál maradva, nincs is kialakult piaca a gazdasági szakírásnak. Az eddig beindult gazdasági magyar nyelvű szaklapok közül csak a Székelyudvarhelyen kiadott *Pulzus* maradt fenn néhány évig a 90-es években, az is csak tiszavirág életű volt, míg az ugyanolyan eséllyel a 90-es évek második felében induló sepsiszentgyörgyi *Piac és Pénz* című lap nem bírta a szabadpiac anyagi-pénzügyi súlyát elviselni, s csak hónapokig tudott fennmaradni.

A *Közgazdasági Fórum* is csak egy szegmensét vállalhatja a gazdasági szakírásnak, mert inkább a gazdasági tudáskutatás, tudományfejlesztés vagy gazdasági elméleteket népszerűsítő szerepet tölt be, de nem tapad kellőképpen és folyamatosan a gazdaság pulzusára, egyfelől mert nincs hozzá szellemi és technikai szakapparátusa, másfelől talán mert ahhoz, hogy a gazdaság pulzusát éreztessed, a szakírásnak más műfajaira is szükség lenne. De ebben a kérdésben sem elhanyagolható a középgeneráció semlegessége, amelynek aktivizálása pótolhatná ezt a hiányt. Tehát lapunk nem került be a tulajdonképpeni sajtópiac körforgásába, különösen a médiavállalkozások forgatagába. Ez egy dotált, támogatott lap, mint sok más lap. Emígy természetesen felvetődik a kérdés, hogy egy ilyen lap meddig maradhat fenn ezzel a státussal. A válasz könnyű: addig, amíg dotációkban részesül. Témaköre a szakírásnak csak egy szűkebb sávját fedi le, alacsony példányszámmal (5–600), s nem a nagyközönség, hanem szűkebb szakmabeliek számára jelent érdeklődést. Nem önfenntartó, háttere az RMKT gazdasági-pénzügyi ereje. Legerősebb anyagi forrása a pályázások, szponzorizálás és a tagsági díjak egy részének ráfordítása a lap fenntartására.

Az üzleti alapú szakírás esetében is a dotáció, a kitartó-eltartó helyébe beléphet ugyan a piac, elsősorban mint forrás, a reklámpiac. Ez egy teljesen új orientáció lenne, amely egy jó megvalósíthatósági fok esetében a megmaradásnak biztosabb útja lehetne, de még a lap szabadságának és függetlenségének gazdasági biztonságát is jelenthetné. Reklámból származó bevétele tíz év alatt nem volt, a lap tulajdonosa az RMKT, s mint olyan, csakis ő dönthet egy egészen új kiadási koncepcióról a B+ kategóriával a tarsolyában. Bár karakterénél fogva, mint tudományterjesztő és népszerűsítő, erre a mostani státusra is rászolgál, azonban tízéves elfogadható eredményesség után elképzelhető a jövőre nézve egy hibridizációs időszak, amikor még működhetne részben a dotációs modell, és részben a vállalkozási modell is. Ez a legtöbb szaklapra vonatkozik, s ehhez a feltételrendszerhez fel kell nőjenek a lapok szakmailag, anyagilag, szervezettségileg, valamint ehhez a koncepcióhoz kellene igazodniuk a kiadói és szerkesztői szerepeknek is.

Fórumunk életében szintén fontos volt a múlt év kezdetétől történt megújulás, mely szerint a folyóirat a Romániai Magyar Közgazdász Társaság és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kar magyar vonalának közös közlönye lett. Ez a közös felelősség javított is a lap színvonalán. Ajánlatos minden szakmai lap számára a szélesebb kooperáció kialakítása a szakterületen, a szakma teljes területén.

A lap fő témaköreit illetően elmondhatjuk, hogy voltak olyanok, amelyeket a főszerkesztő, a szerkesztőbizottság tervszerűen és tudatosan ösztönzött. Lapunk hasábjain eddig 310 tudományos, tudományismertető jellegű írás közt helyet kapott a középiskolai szakoktatás, az erdélyi magyar nyelvű közgazdasági felsőfokú oktatás múltjának és jelenének kérdése, amelyekből kitűnnek ennek az oktatásnak a XX. századi viszontagságai, továbbá az a tény, hogy a magyar nyelvű szakoktatást ért ked-

Új kihívások a gazdasági életben

CSOMAFÁY FERENC

A hazai üzleti világ egyik legrangosabb eseménye közé sorolható a BIZ folyóirat által megszervezett Kolozsvári BIZ-napok, melyet első ízben Bukaresten kívül tartottak. Az eljövendőkben más vidéki városokban is szeretnének hasonló rendezvényeket szervezni. Ebben az évben a BIZ-napoknak két főtémája volt: új vállalkozás, új piacok, új lehetőségek, valamint: vállalkozói példák, sikeres üzletek. Mindkét téma esetében fokozottan ügyeltek a válság jelenségének taglalására. Az előadók neves szakemberek voltak, akik főleg arról értekeztek, milyen megoldásokat kell felhasználni annak érdekében, hogy tevékenységük a pénzügyi válság körülményei között is eredményes legyen. Szó volt a sikeres vállalkozásokról, illetve arról, hogy milyen megoldásokat lehet használni a pénzügyi válság körülményei között. Workshopokat tartottak: Humánerőforrás – a fejlődés kulcseleme; Mítoszok és a valóság a román hirdetési piacon; Marketingstratégia az eladás helyszínén; Marketing vs. értékesítés.

A meghívottak között szerepelt többek között Paul Garrison, a Közép-európai Egyetem marketing professzora, az *Exponenciális marketing* című könyv szerzője, Anton Constantin, a Román Franchise Társaság elnöke, Marius Bene a Cosmote-től, Sergiu Biris, a Trilulilu cég alapítója, Marius Ghenea, a PCfun.ro elnöke, Adrian Crivii, a Darian Rom Suisse vezérigazgatója.

Petru Prunea, a SSIF brókercég elnöke, a helyi hatóságok szerepéről beszélt. A piacok nem maguktól fejlődnek. A helyi hatóságok, azaz a polgármesteri hivatalok, a statisztikai ügynökségek, az iparkamarák, a megyei tanácsok szerepet játszanak a piac megfelelő működtetésében. A reálgazdaság és a pénzrendszer kölcsönös kapcsolatban van egymással, a pénzügyi rendszer fenntartja a reálgazdaságot. A helyi hatóság szerepe, hogy partnerségi viszonyt építsen ki, másrészt adókedvezményeket biztosítson, azonban nem korlátozódhat csak az adózási intézkedések körére. Többek között az is a szerepe, hogy tájékoztassa a gazdasági tényezőket a gazdaság helyzetéről. Az emberek a gazdasági valóság függvényében döntenek. A gazdasági szereplők nem minden esetben rendelkeznek megfelelő információval arról a gazdasági zónáról, melyben tevékenykednek vagy tevékenykedni szeretnének. Ezért is kell a helyi hatóságoknak megfelelő információkat közölniük a helyi lehetőségekről. A kapott információk alapján a befektetők elemezhetik, meglépik a vállalkozást, vagy továbbállnak kedvezőbb feltételek reményében, ezért a helyi hatóságok jelentős szerepet játszhatnak a bizalom megerősítésében. Jelenleg világviszonylatban megingott a bizalom a pénzügyi intézmények irányában. A bizalmatlanság elsekélyesítését a több és hiteles információ elősegítheti.

A jelen levő sikeres vállalkozók feltárták azokat a módozatokat, eljárásokat, melyeket a kezdő vállalkozók sikeresen használhatnának. Ilyen például a franchise, amelynek lényegéről Anton Constantin, a Román Franchise Társaság elnöke értekezett.

A franchise rendszer lényege, hogy az egyik fél – a franchise rendszergazda (franchisor) – fizetés ellenében jogokat ad át a másik félnek – az átvevőnek (franchisee) – azzal, hogy az átvevő a rendszernek megfelelő üzleti tevékenységet végezhessen. Fontos, hogy a rendszergazda egy kipróbált üzleti módszert adjon át partnereinek, így ez az átlagosnál kisebb kockázatú módja lesz annak, hogy a csatlakozók sikeresen működtessék a vállalkozásukat. Természetesen mindez nem jár áldozatok nélkül, a nemzetközi franchise láncok hazai partnereit részletes szerződések kötik, ami kötelező számukra, és amelyek egyesek szerint esetenként teljesen indokolatlanok. A kezdő vállalkozók átveszik a márkanevet, az üzleti tapasztalatot, és ezzel egy viszonylag ismert piacba kapcsolódnak be. Az adatok szerint ez a forma 90 százalékban sikeres, viszont sok információt igényel a céggel kapcsolatban.

Anton Constantin azt javasolja, lépjenek be a rendszerbe, mert bármilyen vállalkozás kapcsolódhat a franchise rendszerbe. Romániában két intézmény van, amely a franchise-zel foglalkozik, éspedig a kereskedelmi kamarák és a Romániai Franchise Társaság. Válság idején a franchise hasznos, hatékony és különösebben nem befolyásolja a franchise rendszert. Ugyanakkor hozzájárul a franchise belépési díjának csökkentéséhez.

Anda Drăgan, a BIZ folyóirat főszerkesztő-helyettese bemutatta, hogy a vállalkozás elkezdésének milyen kockázatai, nehézségei vannak, milyen típusú vállalkozást érdemes megnyitni. A jelenlegi nemzetközi helyzetet a pénzügyi válság, a csődök, az egyes bankok államosítása jellemzi. A vállalkozói környezetet viszont a verseny, a fogyasztók és a piac határozza meg. Egy új vállalkozás megteremtéséhez bizonyos elvek szükségesek: jól kialakult piaci részt fedezzenek fel, minőségi partnerekkel létesítsenek kapcsolatot, a nemzetközi piac modelljét ne másolják le anélkül, hogy a helyi piaci igényeket ne vennék figyelembe. A finanszírozási lehetőségek közül megemlíti a beruházási alapot, az üzleti angyalok szerepét, az Európai Uniós Alapokat is. Ellenben ezek a finanszírozási lehetőségek figyelembe veszik az üzleti tervet, amely meg kell győzze a finanszírozót az üzleti terv életképességéről. Arról is értekezett, hogy a jelenlegi körülmények között érdemes-e új üzleti vállalkozást nyitni, vagy milyen típusú vállalkozást érdemes nyitni. Megemlítette az online típusú vállalkozásokat, a szakosított tanácsadó cégeket, ezek között szerepelnek a kis- és középvállalkozásokkal kapcsolatos jogi tanácsadások.

Tiberu Moise, a Transilvania Bank igazgatója elemezte a kezdő vállalkozások finanszírozásának lehetőségeit a bankok szemszögéből. A bankok, a részvénytársaságok, a befektetők jelentik a finanszírozási lehetőségeket. Amint mondta, egyéni finanszírozási lehetőségeket kell találni. A cégalapítók a saját pénzükkel alapítják meg a céget. Válság idején az induló vállalkozások esetében a bankok kevésbé vál-

lalkoznak azok finanszírozására. Kezdetben a vállalkozó saját pénzügyi aránya nagyobb, mint a bank által nyújtott hitel. Idővel növekedhet a banki hitel részaránya. Az esetek többségben a bank az induló vállalkozásokat kevésbé, vagy egyáltalán nem finanszírozza. Szerinte kis- és középvállalatokat kell létrehozni, mert ezek rugalmasabbak, inkább tudnak alkalmazkodni a piac követelményeihez. Az a szerencsés eset, ha a vállalkozó még a hitel felvétele előtt kiépít egy megfelelő piaci kapcsolatot. Ha van egy jó ötleted és nincs pénzed, akkor olyan lehetőséget kell keresni, melyre lehet építeni, mert a banktól nem kapsz pénzt, más monetáris lehetőséget kell figyelembe venni.

Marius Ghenea, a PCfun.ro elnöke a finanszírozási lehetőségekről beszélve elmondta: Eddig több típusú finanszírozási lehetőség létezett, ami a válság következtében megváltozott. Válság idején is léteznek lehetőségek, de azok más típusúak. A sikeres vállalkozás esetében jelentős szerepet játszik a vállalkozó attitűdje és a vállalkozó erényei. De azonosítani kell, milyen lehetőségei vannak a vállalatnak. Ezeket a lehetőségeket elemezni kell, és működési tervet kell összeállítani. Jó, ha a vállalkozónak pozitív, sikerorientált magatartása van, azaz energikus és dinamikus.

A finanszírozási lehetőségek között megemlíti a saját forrást, mégpedig: A három F-et angolul Family (család), Friends (barátok), Other fools (más bolondokat); Business Angels-t (olyan ember, aki pénzzel rendelkezik, üzleti tapasztalata van, kapcsolata van a bankokkal, és hajlandó saját pénzével támogatni a vállalkozást); beruházásokat, banki hiteleket és strukturális alapokat.

Szerinte aranyszabály, hogy ha nincs pénzed, akkor ne kezdj el vállalkozni.

A XX. században a vállalkozók általában felfedezők voltak. A XXI. században a vállalkozás típusa megváltozott, és az online típusú kerül előtérbe. Ma már kétszer kell meggondolni, hogy mibe ruházzanak be. Pillanatnyilag nagyobb a kínálat, mint a kereslet, és koncentrálni kellene az eladásra.

A vállalkozók fatális tévedései közé tartozik az, hogy azonnal döntést hoznak. Olyan vállalkozásba vágnak bele, melyeknek nincsenek lehetőségei, figyelmen kívül hagyják az eredményeket. Ha a tapasztaltakból tanulnak, akkor ennek következtében megváltozik a vállalat modellje, eredményesebb lesz a csapatmunka. Felmérik, hogy a vállalkozásuk miben különbözik a többi vállalkozástól és miben hozott többet a többi vállalkozó.

Paul Garrison, a Közép-európai Egyetem marketing professzora a fogyasztó igényeire összpontosított. Ennek figyelembevételével jelzi, hogy építsünk ki egy brandet, majd előadásának főhangsúlya a brand kiépítésére tevődött.

Szerinte a fogyasztóra kell építeni. Példának tekinti a magyarországi turizmus kiépítését, szerinte tudni kell, a fogyasztónak mik az igényei, a kínálatunkat hogyan adjuk el, interaktív kapcsolatunk kell legyen a fogyasztóval. A hagyományos biznisz modellje: mi, hogyan, ki által jut el a fogyasztóhoz. Az exponenciális marketing szerint: ki, mit, hogyan. Az értékesítésnél ki kell választani a jellemző időszakot, amikor a terméket, szolgáltatást értékesítjük, ismerni kell a fogyasztó emocionális állapotát

is. Példaként hozza fel, hogy az Amerikai Egyesült Államokban az emberek sokat hallottak a negatív hírekről, mint például a szeptember 11-ei támadásokról, a válságokról, terrorizmusról, egy adott pillanatban azonban telítődtek ezekkel a negatív hírekkel, s ekkor változást igényeltek. Érzelmek alapján döntöttek, és nem faji ítélet alapján. Obama a reményt testesítette meg. Tehát ismerni kell a fogyasztó pszichografikus jellemzőit, a fogyasztói magatartástípust, különböző információkat az életükből, fogyasztói szokásukat és a szükségleteiket, illetve az életstílusukat. Ezeknek az ismereteknek az alapján lehet eredményesen a fogyasztóhoz közeledni. Azt is ismerni kell, ki befolyásolja a fogyasztót. Az emberek vásárlása érzelmi alapon történik. Ha ismered a fogyasztót, előre láthatod a fogyasztói magatartás alakulását.

Kolozsvárra jellemző, hogy itt összekapcsolják a modernet a hagyományossal: az emberek a modern életet akarják élni, de a hagyományos értékeket megtartják, a fogyasztók a régi értékeket szeretik. A branddel kapcsolatban megjegyzi, hogy nagyon fontos, üzenetet jelent, de ugyanakkor a természetes szolgáltatás egyediségét is biztosítja. Hogyan határozzuk meg a brand értékét? Elsősorban ismerni kell az igényeket, a megkülönböztető elemeket, azt, hogy miben tér el ennek a cégnek a terméke más cég termékétől, valamint a piacra való belépés költségeit. És nem utolsósorban azt is, hogy milyen emocionális hatást vált ki a fogyasztóból, ugyanis rendkívül fontosnak tartja a fogyasztó emocionális értékét.

Az előadó elemezte azt is, hogy Kolozsvár más városokhoz képest miben egyedi: elsősorban az egyetemek jelenléte, ami a szakmai felkészültség szempontjából fontos; másodsorban a fiatal lakosság jelenléte, ami megkülönbözteti más városoktól.

A helyi hatóságoknak arra kellene törekedniük, hogy a külföldi befektetőket ide vonzzák, főleg az IT területéről. Megfigyelhető, hogy a termelés területén öt–tíz év múlva az idegen befektetők kivonják a tőkéjük egy részét és másfelé viszik. Kolozsvár távlati tervének biztosítani kellene az infrastruktúra, a közlekedés, a repülőtér fejlesztését. Kolozsvárral kapcsolatban megjegyezte: 2009 áprilisában versenyt hirdetnek Kolozsvár brandjének kiépítésével kapcsolatban. A kolozsvári brand kidolgozásával ő is szívesen foglalkozna.

Kulcsszavak: BIZ-napok, humánerőforrás, mítoszok és valóság, marketingstratégia, brand.

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban – LXVII. rész

PÁSZTOR CSABA

A *Hivatalos Közlöny* I. részének 2008/811–2008/815. és 2008/822–2008/877. számaiban megjelent gazdasági, pénzügyi újdonságok a következő témaköröket ölelik fel:

1. adózás, adóbevallás;
2. állóeszközök amortizációja, felértékelése;
3. munkabérszerződések, munkabérre befizetendő összegek;
4. vám, áfa, luxusadó, pénzmosás, nyereségadó;
5. privatizáció, kedvezmények kis- és középvállalatok részére, mezőgazdasági pénzkiegyenlítések, tőzsdepiaci normák;
6. pénzügyi auditálás, könyvvizsgálás;
7. nyugdíjak, ösztöndíjak;
8. könyvviteli normák, hitelszövetkezetek működése;
9. ingatlanok és földterületek visszaigénylése, tűzoltósági kötelezettségek, fiskális kasszagép használata;
10. külföldi utazás, helységnevek, fogyasztóvédelem, kereskedelmi társaságok bejegyzése.

1.1. A gazdasági és pénzügyminiszter 2008/3505-ös sz. rendelete (2008/812-ös sz. H. K.) jóváhagyja az országos adóügynökség 2008/1-es sz. rendeletét, amely alapján azon jogi személyek, akik a jövedelemadó fizetését választották és év közben tevékenységi köröket változtatnak, a 104-es cikkely (5.) c. a 2003/471-es adótörvény szabályozásának értelmében kötelesek profitadót fizetni attól az évnegyedtől kezdődően, amelyikben a szerencsejáték működtetésre való jóváhagyást megkapták.

1.2. A 2008/192-es sz. sürgősségi kormányrendelet (2008/815-ös sz. H. K.) fiskális kedvezményeket ír elő a gazdaság és a munkahelyek számának növelése céljából. A rendelet szerint azon adófizetők, akik a határidő lejárta előtt legalább 10 nappal kifizetik az összes fiskális tartozásukat, 5% kedvezményben részesülnek. Kivételt képeznek a rendelkezés előírásai alól az alkalmazottak béréből levont összegek, a luxusadók, a hátralékok, azon adófizetők, akik nem tettek eleget adónyilatkozatuk leadási kötelezettségének. 2008. december 1-től a szociális befizetendő járulék a munkáltató részéről 27,5% a normális munkakörülményekbe sorolható munkahelyek esetén, nehéz munkakörülmények esetén 31%, különleges munkakörülmények esetén pedig 37%. Új munkahelyek létesítése esetén, ha ezekbe az állásokba olyan munkanélkülieket alkalmaznak, akik legalább 3 hónapon át a munkanélküli ügynökség nyilvántartásában voltak, a munkáltató a minimum bér nyolcszorosával egyenlő kedvezményben részesül.

1.3. A 2008/200-as sz. sürgősségi kormányrendelet (2008/815-ös sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 2003/571-es sz. fiskális adótörvényt, amely alapján kutatás és fejlesztés esetén 20% profitadó-kedvezmény számítható fel, valamint gyorsított amortizáció a kutatásban és fejlesztésben használt gépek esetében. A határidőre lekötött összegek kamataira nem számítanak adót 2009.01.01-től kezdődően. Öregotthonok, árvaházak, átnevelő intézeteknek szánt épületek, valamint fiatalok vagy lakással még nem rendelkező személyek lakásvásárlása esetén, ha a terület nem haladja meg a 250 négyzetméter területet, 5%-os áfát számítanak. Az osztalék adómentes 2009.01.01-től, ha az osztalékot beruházásra használják.

1.4. A 2008/1618-as sz. kormányhatározat (2008/865-ös sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 2003/571-es sz. adótörvény alkalmazására vonatkozó módszertani normákat, amelyeket a 2004/44-es sz. kormányhatározat hagy jóvá.

1.5. A 2008/1697-es sz. kormányhatározat (2008/873-as sz. H. K.) jóváhagyja a 2009-es évre kiszabott járműadót, amely a 2003/571-es sz. adótörvény 263. (4.) és 263. (5.) sz. cikkelyeiben van szabályozva.

2.1. A 2008/208-as sz. sürgősségi kormányrendelet (2008/825-ös sz. H. K.) mentesíti a környezetvédelmi járuléktól azokat a járműtulajdonosokat, akik 2000 köbcentiméter alatti hengerűrtartalommal rendelkező új járműveket írnak be a forgalomba 2008.12.15-től 2008.12.31-ig. A 2008/218-as sz. sürgősségi kormányrendelet (2008/836-os sz. H. K.) hatályon kívül helyezi a 2008/208-as sz. sürgősségi kormányrendeletet.

2.2. A gazdasági és pénzügyminiszter 2008/3471-es sz. rendelete (2008/835-ös sz. H. K.) az állóeszközök felértékelését, amortizáció számítását, valamint a könyvviteli tételek használatát tartalmazza közintézmények esetén.

3.1. A 2008/1622-es sz. kormányhatározat (2008/862-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a munkahelyek nehézségi fokozatok szerinti csoportosításának alkalmazására használandó módszertani normákat, amelyek a 2007/246-os sz. kormányhatározatban voltak eddig szabályozva.

4.1. Az Országos Statisztikai Intézet elnökének 2008/683-as sz. rendelete (2008/826-os sz. H. K.) alapján az INTRASTAT-bevallást az EU-s országokbeli kereskedelmi társaságokkal kötelesek megtenni azon cégek, amelyek 2008-as évben meghaladták a 900 000 lej értéket szállítások esetén, illetve 300 000 lej értéket behozatalok esetén.

4.2. Az Országos Statisztikai Intézet elnökének 2008/684-es sz. rendelete (2008/839-es sz. H. K.) tartalmazza az INTRASTAT-nyilatkozat kitöltésére vonatkozó módszertani normákat.

4.3. A 2008/1599-es sz. kormányrendelet (2008/841-es sz. H. K.) tartalmazza a Pénzmosás Megelőzését és Leküzdését Szolgáló Országos Hivatal működési szabályait.

5.1. A 2008/1560-os sz. kormányhatározat (2008/814-es sz. H. K.) euróban határozza meg az Európai Unió pénzforrásaiból előírt hektáronkénti segélyeket.

5.2. A mezőgazdasági és falufejlesztési miniszter 2008/739-es sz. rendelete (2008/837-es sz. H. K.) megváltoztatja a 2008/642-es sz. rendeletének 1-es és 2-es sz. mellékleteit, 2009.01.30-ban határozván meg a segélyeket célzó kérvények leadási határidejét.

5.3. A 2008/1626-os sz. kormányhatározat (2008/856-os sz. H. K.) megszabja a 2009-es évi növénytermesztést szolgáló gázolaj literenkénti egy lejjel való pénzügyi segélyezését.

5.4. A mezőgazdasági és falufejlesztési miniszter 2008/759-es sz. rendelete (2008/874-es sz. H. K.) az új típusnyomtatványt tartalmazza, amelyet a mezőgazdasági segélyek igénylésére kell benyújtani.

5.5. Az Országos Fiskális Adóügynökség elnökének 2008/1748-as sz. rendelete (2008/874-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 2008/986-os sz. rendeletét, szabályozván a járművek környezetszennyezési illetékének kiszámítását.

7.1. A 2008/1682-es sz. kormányhatározat (2008/872-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 2005/148-as sz. sürgősségi kormányrendeletet, amelyet a 2006/1025-ös sz. kormányhatározat is változtatott és bővített, és amely a családok gyereknevelését segélyezte. Az alkalmazás módszertani normái alapján 2009.01.01-től a gyereknevelésre havonta 600 lej jár, vagy az utolsó 12 havi összjövedelem havi átlagának a 85%-a.

8.1. A Román Nemzeti Bank 2008/39. sz. körlevele (208/814-es sz. H. K.) 2008.12.08-tól betiltja a csekklapok, váltók, saját váltók használatát a régi előírások szerint, amelyek az 1994/9-es, valamint az 1994/10-es rendeleteiben voltak szabályozva.

8.2. A gazdasági és pénzügyminiszter 2008/3512-es sz. rendelete (2008/870-es sz. H. K.) módszertani normákat tartalmaz a pénzügyi és könyvviteli dokumentumok kitöltésére és használatára; a dokumentumok típusnyomtatványait 5 éven át kell megtartani. Az 1-es és 4-es sz. mellékletek a 2008/807-es H. K. jelentek meg, a 2-es és 3-as sz. mellékletek a 870-es bis (beta) sz. Hivatalos Közlönyben jelennek majd meg. A rendeletet 2009.01.01-től kell betartani. 2009.01.01-től hatályon kívül helyezik a 2004/1850-es sz. rendeletet ezen a területen.

8.3. A gazdasági és pénzügyminiszter 2008/3647-es sz. rendelete (2008/877-es sz. H. K.) azon módszertani normákat tartalmazza, amelyeket a költségvetési intézmények 2008-as évi zárására esetén kell alkalmazni.

10.1. Az Országos Kommunikációs Hatóság elnökének 2008/1130-as sz. rendelete (2008/831-es sz. H. K.) a dokumentumok elektronikus tárolására használandó módszertani normákat tartalmazza a 2007/135-ös törvény előírásai szerint.

10.2. Az Országos Biztosítások Ellenőrzési Hatóságának 2008/21-es sz. rendelete (2008/876-os sz. H. K.) azon módszertani normákat és típusnyomtatványokat tartalmazza, amelyeket a balesetek esetében kell alkalmazni, ha a felek egymás közötti megegyezés szerint járnak el.

Fontosabb gazdasági események

Válság. Simor András, a Magyar Nemzeti Bank elnöke, a Budapesti Corvinus Egyetemen a válság kialakulásának okairól, kifejlődéséről és további hatásairól tartott előadásán elmondta: Lokális válságok korábban is voltak (Dél-Amerika, Délkelet-Ázsia, Oroszország), amelyek egymást követték az elmúlt években.

A jelenlegi helyzet abban különbözik ezektől a lokális válságoktól, hogy a kiindulópontja egy fejlett ország, az Amerikai Egyesült Államok, „a világ központja", és nem maradt meg helyi szinten, hanem hatása az egész világra kiterjed. Az állami beavatkozás több helyen szükségessé vált, olyan cégek kerültek részben állami tulajdonba, melyekről korábban elképzelni sem lehetett. A kapitalizmus csődje lenne, hogy a korábban tisztán piaci alapokon működő rendszerben állami beavatkozásra került sor? Simor András szerint szó sincs erről. Lehet, hogy a kapitalizmus nem működik tökéletesen, de nem tudunk olyan modellt, ami ennél jobb eredményekre vezetne. A kapitalizmust a nyereségvágy és a félelem hajtja. Attól függően, hogy éppen melyik az erősebb, változik az emberek kockázatvállalási hajlandósága, és ez viszi előre a rendszert. Ilyen módon a kapitalizmusba „be van kódolva" a válság lehetősége. Az elmúlt években nem történtek meg a szükséges kisebb bukások, így az egész rendszer vált bizonytalanná.

Mi jön a pénzügyi válság után?

A fejlett országokban az államok elkezdtek pénzt pumpálni a gazdaságokba a válság kezelésére. A pénzügyi válság lassan eléri a kevésbé fejlődő világot, ahol az államoknak kevés a pénze, ezek a világ többi részének segítségére szorulnak a válság hatásainak enyhítésében. Most következik tehát a fejlődő országok pénzügyi válsága, ezután pedig globális szinten a reálgazdaság válsága. A gazdaság egy negatív spirálba kerül, a hitelválság és a bizalmi válság a beruházási kedv csökkenéséhez vezet, azok a vállalatok, amelyek eddig könnyedén kaptak hitelt, most visszafogják a beruházásaikat, embereket bocsátanak el, így csökken a kereslet, csökken a termelés, ez pedig további elbocsátásokhoz vezethet.

***

Gázpiac. A világ 12 gázexportáló országa Gáz-OPEC létrehozását tervezi egy moszkvai találkozón. A nyilvánosságra került adatok szerint viszont nem korlátozzák közösen a kitermelést, és nem szabnak közös árakat, amitől a nyugati nagy felhasználók rettegnének.

Ez a csoport a Gázexportáló Országok Fórumának továbbfejlesztése lenne, aminek tagja jelenleg 16 ország, köztük Algéria, Katar, Venezuela és Indonézia. A Reuters hírügynökség szerint az ülést Moszkvában tartanák.

A tagok tagadták a vádakat, miszerint árkartellezés lenne a klub célja. Úgy mondják, a fő cél a gázpiac figyelése és közös kutatások vezetése lenne. „Egy formálisabb együttműködés mindig is a terveink része volt" – mondta Odein Ajumogobia, nigériai olajügyi miniszter. A szervezet székhelye Szentpétervár lenne, de a változtatások után is megtartanák nevüket.

***

Olajár. BBC-tudósítás szerint Szingapúrban 40 dollár alá esett az olaj ára a hétfői kereskedést követően. A Brent ára szintén esett, 41,34 dollárt kértek egy hordóért. A globális lassulás, az érzékelhető csökkenő kereslet és a tegnapi nemzetközi pénzügyi események mélybe taszították az olaj árát. A szingapúri kereskedésben 39,68 dollárra zuhant az ár a hétfői hat százalékos esés eredményeképpen.

A Brent nyersolajért is 10 centtel kevesebbet, hordónként 41,35 dollárt kértek. Míg korábban Kína gyorsan növekvő olajigénye elképesztő, 147 dolláros magasságba hajtotta az árat, most éppen az ázsiai országban is jelentkező válság hatása érzékelhető. Kína négy hónap alatt ötödik alkalommal csökkentette az alapkamatot a minap, újabb jelét adva a gazdaság gyorsulásának.

Az OPEC nemrég úgy döntött: naponta 2,2 millió hordóval csökkenti a termelést az árzuhanás megfékezése érdekében, de ennek hatása egyelőre nem érezhető. A kereskedők egy része aggódva figyeli, mikor jelenik meg a termeléscsökkentés az árakban, míg az elemzők szerint az olaj ára jelenleg a gazdasági változásokhoz kötődik.

***

Minőségi szolgáltatás. Nagysikerű, több mint 78 000 euró értékű, vendéglátóiparral kapcsolatos projektet nyert meg és vezetett le a Gastrotur Hotel Parc Kft. 72 saját, illetve három másik aradi és menyházai szálloda és vendéglő alkalmazottjainak a számára. A tanfolyam során az alkalmazottak új módszereket sajátítottak el, melyekkel minőségi szolgáltatásban részesíthetik klienseinket.

A kft. vezetője szerint a „Szakképzés a kiváló termelőképességért" nevű projekt célja volt minőségi felkészítésben részesíteni a menyházai Gastrotur Hotel Parc (pályázó), az aradi Gastro Laser, az aradi Gastro-To-Hall és a menyházai Regina Nopții Kft. kiszolgálóit, pincéreit, szakácsait stb. A tanfolyam az Öthalmon (Vladimirescu) lévő Román–német Alapítvány partnerségével zajlott, a projekt vezetői szerint eredményesen. A kurzusokat 92,86%-os sikerrel végezték el az alkalmazottak. A résztvevők okleveleket kaptak.

***

E-menedzsment E-Európáért projekt. Év elején indult be és december végén zárul a dévai székhelyű Master Üzletközpont uniós finanszírozású és a kormány által

is anyagilag támogatott *E-menedzsment E-Európáért* elnevezésű projektje, amelynek kivitelezésében közreműködött a Romániai Kis- és Közepes Vállalatok Országos Tanácsa aradi fiókszervezete, az Interlog Com aradi szoftvercég és a Temesvári Politehnica Egyetem.

A projekt célkitűzése a humánerőforrások fejlesztése, az egész életen át tartó tanulás ösztönzése a munkaerőképzés, a szakképzés tökéletesítése érdekében, az állandó tanuláshoz szükséges készségek, képességek és kompetenciák kifejlesztése. Az eredeti tervek szerint a 18–20 órás ingyenes képzéseken 160 cégvezető menedzser, illetve magáncégek alkalmazottai vettek volna részt. A nagy érdeklődésre való tekintettel (ami különösképpen a strukturális alapok megpályázása és az E-business felhasználása a modern vállalatvezetésben témakörű előadások iránt nyilvánult meg) ezt a számot a jelentkezők jóval túlhaladták. Az ország nyugati régiójának városaiban – Aradon, Brádon, Karánsebesen, Déván, Vajdahunyadon, Resicabányán, Temesváron és Szászvároson – megszervezett tanfolyamot végül is 114 menedzser és 112 alkalmazott, összesen 226 személy végezte el, tehát jóval több a tervezettnél.

Az eredmények láttán állíthatjuk: a projekt fő célkitűzéseinek aktualitása 2009-ben tovább nő, s ezzel együtt a célcsoport tagjainak érdeklődése, nemcsak a nyugati régióban, hanem az ország más régióiban is.

Ezért a Master újabb tanfolyamokat fog szervezni az E-menedzsment E-Európáért projekt keretében, ám a továbbképzés már nem lesz ingyenes, a hallgatóknak fizetniük kell a részvételért.

Az új hallgatók és a vállalatvezetők számára nagy segítség az a projekt keretében megjelentetett, mintegy 50 oldalas kézikönyv – *Vállalatvezetői teljesítmény az e-business felhasználásával* (*Performanţă managerială prin e-business*) –, melynek szerzői Simona Maria Cojocărescu és Flavia Arşoi. Érdemes tanulmányozni.

***

Atomerőmű. Brassó megyében épülhet meg Románia második atomerőműve. A kormány 102 lehetséges helységet térképezett fel a 2020-ban megépülő atomerőmű számára. Ezek közül négy Brassó megyében található. Komána, Venécia, Szombatfalva és Oltbogát is megfelel az építők és üzemeltetők, illetve a környezetvédők támasztotta igényeknek. Mind a négy település az Olt völgyében fekszik. A folyóvíz közelsége elsődleges feltétel. Az Olt melletti településeken kívül még a Duna, Maros, Szamos és Beszterce menti települések kerülnek szóba.

A témával kapcsolatban jelenleg keringő információk szerint a 2000 és 3000 MW teljesítmény közötti atomerőmű megépítésére legesélyesebben pályázó települések nevét azért tartják titokban, hogy elejét vegyék a telekspekulációknak.

***

Regionális Operatív Program és az Európai Regionális Politika. Az Északnyugati Regionális Fejlesztési Ügynökség (ADRNV) 2008 decemberében ünnepelhette meg fennállásának tízéves évfordulóját. Ebből az alkalomból nemzetközi konferenciát szerveztek Kolozsváron *Regionális Operatív Program és az Európai Regionális Politika* címmel. Amint Claudiu Coşier, az Északnyugati Regionális Fejlesztési Ügynökség igazgatója az ünnepséget felvezető beszédében elmondta, az eltelt időben elért eredményeikről, szerzett tapasztalatairól és jövőbeli terveikről, megvalósítási szándékaikról akarja tájékoztatni a közvéleményt. Ugyanakkor eszmecserét folytatnak más régiók képviselőivel tapasztalataikról, nehézségeikről. Ezért is szervezték meg 150 meghívottal azt a kétnapos ünnepséget, melynek egyik résztvevője Hegedűs Lajos, Kolozs megye alprefektusa, aki az eszmecsere fontosságát emelte ki, illetve hogy mit kell tennünk a régiók közötti szint különbségek csökkentéséért. Fontos a szemléletváltozás, a mentalitás megváltozását, az újító szellemiség térhódítását várja el az ország lakosságától. Az ügynökségnél dolgozó szakembereket felkészülteknek, rátermetteknek látja, akik képesek a Nyugattal szembeni lemaradás behozására, majd felolvasta Alin Tişe, a Kolozs Megyei Tanács elnökének üzenetét.

Aura Răducu, az Európai Bizottság regionális politikai megbízottja a regionális politika lényegéről értekezett. Kiemelte: nem elég megszerezni minden elérhető uniós pénzügyi támogatást, a célokat csakis megfelelő ötletekkel és emberekkel lehet megvalósítani, kezdeményező képességgel rendelkező emberekre van szükség. Az EU-ban 268 régió van, és 347 milliárd euró értékű program finanszírozását biztosítják. Ehhez szükség van regionális programokra, hogy a régiók közötti különbségeket csökkentsék. Alkalmazása gazdasági fejlődést, munkahelyteremtést fog biztosítani.

Gabriel Friptu (főigazgató, POR-Menedzselési Hatóság) figyelmeztetett: a haladás nem kerüli el az Európai Bizottságot sem, és 2009-re a régiófejlesztésre vonatkozó kapcsolatok megerősödése várható. Ugyanakkor összhangot kell teremteni a nemzeti és az EU-törvénykezés között.

Az elmúlt tíz évben Claudiu Coşieriu elmondása szerint nem látott olyan jól megszerkesztett „intelligens" projektet, amelyet ne finanszíroztak volna. De felhívta a figyelmet, hogy olyan projekteket kell szerkeszteni, melyeket magántőkéből finanszíroznak.

Pozitív szemlélettel lehet közelíteni a válság problémájához. Távlatokban a strukturális alapok fontossá válnak. Mindeddig a finanszírozási lehetőségek között fontos szerepet játszott a hitelfelvétel. Most szemléletváltoztatásra van szükség, különösen a magánszférában. Nagyobb szerepet fognak kapni az EU finanszírozási lehetőségek megpályázásában. Az EU-alapok felhasználása hozzájárulhat a válság hatásának csökkentéséhez, ezért kell „intelligens" programokkal pályázni.

A konferencián jelen voltak makedón, görög, skót régiók képviselői is, akik eddigi tapasztalataik alapján régióik nehézségeit mutatták be, valamint azok megoldási lehetőségeit.

Az Északnyugati Regionális Fejlesztési Ügynökség fennállásának tizedik évfordulóját ünnepelve büszke lehet Claudiu Coşieriu szerint a teljesítményére. A Regionális Operatív Program fő célkitűzése 2013-ig a térség minden tízezernél több lakosú településén korszerűsíteni az infrastruktúrát és a közszállítást. Ennek a célkitűzésnek a finanszírozására 19 millió euró áll rendelkezésre. Ezt előkészítendő, a városközpontokat rendező projektekre 50,45 millió eurót szántak. A pályázatok 2009. március 31. nyújthatók be.

***

Autós hírek. A Toyota, a legnagyobb japán autóipari vállalat lapjelentések szerint jövő évi értékesítési célját több mint egymillió gépjárművel csökkentheti – értesült jól informált forrásokra hivatkozva a Kyodo hírügynökség. Augusztusban még a Toyota csoport, amelyhez a Daihatsu Motors és a Hino Motors cégek is tartoznak, 9,7 millió gépjármű jövő évi eladásával számolt. Amennyiben a konszern valóban 1 millió autóval módosítja eladási célját, úgy a Toyota 2005 óta a legkevesebb autót fogja piacra dobni. 2005-ben a csoport 8,12 millió autót adott el. Az elmúlt években az első számú japán gyártó folyamatosan fejlődött. 2007 augusztusában még 10,4 millió gépjármű értékesítési célját tűzte maga elé 2009-re, amivel elsőként a világon átlépte volna a 10 milliós értékesítési küszöböt. A világgazdasági válság azonban a Toyotát sem kíméli. Ez év augusztusában már 9,7 millió gépjárműre csökkentették a jövő évi eladási célt, az idei évi várhatóan 9 millió jármű eladásával szemben. Tavaly a csoport 9,37 millió gépjárművet értékesített.

– A kínai járműeladások friss adatai kissé befelhőzték a nemzetközi reményeket, hogy Kína – a méretre negyedik számú nemzetgazdaság a világon – kihúzhatja a világgazdaságot a válságból. Kínában novemberben 685 100 személyautó és haszongépjármű kelt el, 14,56 százalékkal kevesebb, mint tavaly novemberben – jelentették a kínai autógyártók szövetségében (CAAM). Ezzel az első tizenegy hónapban 8,63 millió jármű talált gazdára, 8,52 százalékkal több, mint egy évvel azelőtt. Európai mércével mérve az ütem továbbra is igen gyors, de kínai mércével mérve nem. Haszonjárművekből 162 300 fogyott novemberben, 25,96 százalékkal kevesebb, mint tavaly novemberben, és 2,47 millió az első tizenegy hónapban, 7,65 százalékkal több, mint egy évvel korábban. Az eladások július óta csökkennek, de novemberben első ízben haladta meg a visszaesés a 10 százalékot.

– A cseh Skoda autógyártónál a jövő év első felében négynapos lesz a munkahét a jelenlegi ötnapos helyett. A Volkswagen cég tulajdonában lévő vállalat szóvivője szerint az intézkedéssel csökkenthetők a költségek, és a lépés hozzájárul a készletek apadásához. Hozzátette: ez még mindig jobb, mintha embereket kellene elbocsátani. A dolgozók napi átlagbérük 75 százalékát kapják meg a kieső munkanapokra. A kereslet csökkenése miatt december 19. és január 11. között leállítja a termelését a Skoda, amely Csehország legnagyobb exportálója. A Cseh Járműgyártó Szövetség

szerdán megjelent felmérése szerint a megkérdezett 127 ágazati vállalat 13 552 dolgozóját tervezi elbocsátani a jövő év első felében. Az ágazat összesen 135 ezer embernek ad munkát.

– Meghatározó lehet a német Opel járműgyártó társaság számára, hogy anyavállalata, az amerikai General Motors (GM) egyelőre nem juthat hozzá az amerikai törvényhozás jóvoltából egy több milliárd dolláros támogatási csomaghoz. Az Opel jelentős költségcsökkentéssel nézhet szembe fennmaradása érdekében, emlékeztetnek a jelentések. Szakszervezeti források szerint 750 millió dolláros munkaköltségmegtakarításról lehet szó, és elképzelhető, hogy ennek fejében az Opel dolgozói részesedést kérnek majd a vállalatban. Az Opel vezetősége bő 1 milliárd euróra szóló hitelgaranciát kért Angela Merkel német kancellártól, aki még karácsony előtt rendezést ígért a garancia ügyében. A GM igényelte nagy pénzügyi mentőöv nélkül elemzők szerint azonnali válság tör ki a vállalatnál az akut pénzhiány miatt.

– Ideiglenesen leállítja húsz észak-amerikai üzemét és csökkenti termelését a General Motors (GM) amerikai autógyár a jövő év első negyedében, hogy alkalmazkodjon a gazdasági-pénzügyi válság miatt drámai mértékben visszaeső kereslethez – jelentette be a gyár szóvivője. Tony Sapienza elmondta, hogy a GM 250 ezer gépjárművel csökkenti jövő első negyedévi termelési tervét; ebbe beletartozik a múlt héten bejelentett 60 ezer darabos csökkentés is. A három vezető amerikai autógyár közé tartozó GM az év ezen időszakában eddig rendszerint 750 ezer személygépkocsit és teherautót gyártott. A gyár egy másik szóvivője, Chris Lee közölte, hogy a GM 2009 első negyedében ideiglenesen leállít kanadai, egyesült államokbeli és mexikói üzemei közül húszat; számos üzem tevékenysége egész januárban szünetel majd.

– A japán Honda autógyár ismét csökkentette előrejelzéseit, öt hónapon belül harmadszor. A második számú japán autógyár most 185 milliárd jenes adózott eredményre számít a jövő márciussal záruló üzleti évében, az októberben jelzett 485 milliárd jen helyett. Üzemieredmény-célját 180 milliárd jenre csökkentette 550 milliárdról, a bevételi célját 10,4 billió jenre 11,6 billióról. A cégnél úgy vélik, a mostani üzleti évben 3,65 millió autót értékesíthetnek világszerte; októberben még 4,02 millióra számítottak. A hazai termelést 54 ezer járművel csökkentik. Az új előrejelzés szerint idén várhatóan 1,43 millió kocsit adnak el az Egyesült Államokban, 8 százalékkal kevesebbet, mint tavaly, Európában pedig 380 ezret, 1 százalékkal többet a tavalyinál.

Összeállította: Csomafáy Ferenc

Hírek

IX. Romániai Magyar Üzletemberek Találkozója, Kolozsvár

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság a Kárpátia Magyar Román Kereskedelmi és Iparkamarával közösen 2009. február 14-én szervezi meg a IX. Romániai Magyar Üzletemberek Találkozóját. A rendezvény bevezető előadásai a gazdasági és pénzügyi válságkezelési lehetőségekre összpontosít, nem marad el a szokásos borkóstoló, valamint egyébb meglepetések sem. További információt kaphatnak a társaság honlapján: www.rmkt.ro, valamint személyesen az RMKT székhelyén: Kolozsvár, Aurel Suciu (Kövespad) u. 12/2. sz., e-mailen: office@rmkt.ro, tel: 0264-431 488.

***

2009-es tagsági díj. A 2008. novemberi elnökségi gyűlés határozata alapján a 2009-es évre szóló tagsági díj 200 lej lesz. A tagoknak nyújtott előnyök: a szakkönyvtár ingyenes használata, kedvezményes részvétel rendezvényeken, szakmai kiadványainkhoz jutányos áron való hozzáférés, hírlevél, szakmai összejövetelek, kirándulások, pályázatokban-programokban való együttműködés lehetősége, állásbörzén való részvétel, szakmai együttműködés-tanácskozás, képzéseken való részvétel, publikálási lehetőségek, választás és megválaszthatósági jog, részese lehet a Kerekes Jenőről elnevezett „Az év közgazdásza" díjnak stb. 26 éven aluli diákok számára az évi beiratkozási díj 50 lej, amely egyben könyvtári beiratkozást is jelent. Számukra a fentebb említett előnyök mellett ösztöndíj-lehetőségeket, szakmai gyakorlatot, alkalmazási lehetőséget is nyújtunk. Beiratkozási lapokat, valamint bővebb információt igényelhetnek az office@rmkt.ro e-mail címen vagy személyesen az RMKT székhelyén: Kolozsvár, Aurel Suciu (Kövespad) u. 12/2. sz., tel/fax: 0264-431 488.

***

Vendégtanárok. A Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karán novemberben a következő vendégtanárok tartottak előadást: dr. Bokros Lajos (CEU), dr. Chikán Attila (Corvinus Tudományegyetem, Budapest), dr. Horváth Gyula, dr. Bessenyei István (Pécsi Tudományegyetem), dr. Bakucs Zoltán (MTA-KTI).

Köszönet. A Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karának magyar tagozata megköszöni vendégtanárainak és támogatóinak az eddigi együttműködést, és sikerekben, együttműködésekben gazdag, boldog új évet kíván mindannyiuknak.

Támogassuk személyi jövedelemadónk 2%-ával a magyar civil szervezeteket!

Ez évtől kezdődően a Romániai Magyar Közgazdász Társaság a jövedelemadóból felajánlott 2%-os összeget ösztöndíjra fordítja, s ezzel támogatja a közgazdasági karon tanuló egyetemi hallgatókat

A 2003/571-es sz. adóügyi törvény (2004/138-as sz. H. K.) 84. cikkelyének 2. bekezdése újabb forráslehetőséget bíztosít a civil szervezetek számára, mely a tagság, illetve a szimpatizánsok hozzájárulásán alapszik. E törvényt kihasználva, bármely adóköteles személy hozzájárulhat tevékenységünk előrelépéséhez, ugyanis a törvény alapján minden személy saját maga rendelkezhet az évi jövedelemadójának 2%-áról, melyet nonprofit szervezetek támogatására fordíthat. Az összeg kiszámítása, levonása és átutalása az illetékes pénzügyi szerv kötelessége.

Az adórendszerben történő változások miatt az alkalmazottak nem kötelesek bevallani a fizetésből, díjazásból származó jövedelmüket. Két típusú űrlap van, a 203-as, mely csak azokra a személyekre vonatkozik, akik jövedelme fizetésből származik, és a 200-as, melyet azoknak kell kitölteni, akiknek a jövedelmük mellett más jövedelmi forrásuk is van (szerzői jogdíj, bérbeadás, mezőgazdasági tevékenység stb). Miért jó, hogy éljünk ezzel a jogunkkal? Nem kerül semmibe, maximum tíz perc az űrlap kitöltése; hozzájárulunk a közpénz hatékony elköltéséhez, a magyar közösségi problémák megoldásához és környezetünknek, annak a helységnek, közösségnek a fejlődéséhez, ahol lakunk; segíthetünk azokon a személyeken, akik rászorulnak, támogatva olyan szervezeteket, melyek velük foglalkoznak.

Mit kell tenni ahhoz, hogy rendelkezzen adója 2%-ával? Először is ki kell választania azt a civil szervezetet, melyet támogatni szeretne, a második lépés a szervezet adatainak a megszerzése, továbbá ki kell tölteni az adóbevallási űrlapot és el kell postázni a Megyei Pénzügyhöz. Ennyire egyszerű, mégis ily módon nagymértékben hozzájárulhat a romániai magyar társadalom fejlesztéséhez.

A kitöltendő űrlap megtalálható a www.rmkt.ro honlapon, illetve a www.doilasuta.ro honlapon.

Ne feledje! Ez az összeg nem adományozást jelent, hanem közvetlen döntési lehetőséget kínál az állami költségvetés egy része felett, mely által minden egyes adóköteles személy átirányíthatja adója 2%-át egy civil szervezetnek.

Társaságunk adatai:
Megnevezés: Asociaţia Economiştilor Maghiari din România
Cím: 400440 Cluj Napoca, str. Aurel Suciu nr. 12, jud. Cluj
Adószám: 6316895
Bankszámlaszám: RO44 OTPV 2000 0016 3859 RO01
Bank: OTP Cluj

Támogatását, mellyel Ön is hozzájárul a közgazdászok közös céljának eléréséhez, előre is köszönjük!

Rezumate

Memoria naționalizării şcolilor confesionale din 1948

József Somai

Acest articol prezintă catastrofa istorică cauzată de aplicarea Decretului 175, 176 şi 177 din anul 1948 privind trecerea în proprietatea statului român a bunurilor bisericilor, congregațiilor, comunităților sau particularilor, ce au servit pentru funcționarea şi întreținerea instituțiilor de învățământ general, tehnic sau profesional. În acest spirit, decretele respective au venit să concretizeze până la amănunt politica generală a noului regim politic comunist. Astfel, Decretul 175/1948**,** cu privire la reforma învățământului preciza că învățământul este "organizat exclusiv de stat pe temeiul unității de structură şi este aşezat pe baze democratice populare şi realist-ştiințifice", fiind "public şi laic." Pe baza articolului 35 al amintitului decret, toate şcolile confesionale şi private de orice categorie deveneau automat şcoli de stat, împreună cu întreaga lor avere. Repararea nedreptății nu s-a făcut în întregime nici până în zilele noastre.

Cuvinte cheie: naționalizare, reforma învățământului, averea şcolilor confesionale, politică comunistă, restituire.

***

Din opera lui Imre Tivai Nagy

Benedek Nagy

Autorul, cu ocazia aniversării a 160 de ani de la naşterea cărturarului cunoscut, schițează în acest articol activitatea publicistică şi comunitară desfăşurată la sfârşitul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea. I.T. Nagy a fost un om învățat binepregătit în probleme economice ale mediului rural. Publicațiile în mare majoritate a lor au fost legate de starea îngrijorată a agriculturii din secuime. Efectele personalității şi opera lui a avut o înfluență hotărâtoare asupra cercului restrâns unde a trăit, însă ecoul celor ce a constatat privind şansele de dezvoltare ale platoului Ciucului pînă la urmă s-a extins şi în teritoriul larg al Ardealului.

Cuvinte cheie: savant multilateral, probleme economice rurale, activitate comunitară bogată, publiţist, redactor.

***

Managementul workflow-ului cu rețele de fluxuri de date

Mihály Avornicului

Workflow este unealta de software cu ajutorul căruia se scriu aplicații cu care putem controla procesul de muncă al angajaților şi organizațiilor. Folosind Workflow, timpul dintre sarcini poate fi redus, iar timpul mort poate fi eliminat.

Workflow este o metodologie cu ajutorul căruia se poate face modelul logic al administrației afacerilor şi parțial o unealtă CASE cu care modelul poate fi transformat într-un sistem fizic funcțional.

Workflow management ajută la sporirea eficienței companiilor. Poate rezulta o schimbare radicală de la schimbarea procesului de afaceri şi de la reorganizare. Planul făcut în timpul planificării workflow în sine nu este siguranța succesului: planurile nu garantează funcționarea corectă, fără eroare şi nu delimitează parametrii funcționării optime.

Folosind simularea modelului rețelei de fluxuri de date şi analiza efectelor de eroare se pot descoperi atribuțiile procesului, care este ajutat de analiza formală de calitate şi cantitate. Primul referându-se la corectitudinea logică iar al doilea la eficiența procesului.

Cuvinte cheie: workflow, rețele de fluxuri de date, management, sisteme de management al rețelelor de fluxuri de date, modelare workflow, analiza workflow.

***

Situația acreditării revistelor şi editurilor maghiare din România

József Somai

În acest articol autorul inventariează situația acreditării efectuate în ultimii doi ani de Consiliul Național al Cercetării Ştiințifice din Învățământul Superior privind acreditarea revistelor şi editurilor cu interes de cultură maghiară. Din analiza situației deprimante rezultă faptul că numărul revistelor acreditate în perioada 2007-2008 a fost mult sub numărul echivalent al populației maghiare din România. În concret rezultă că revistă din această grupă etnică cu acreditare categoria „A" nu există, cu acreditare categoria „B" şi „Bplus" sunt în total doar 4 reviste din 231 pe țară, adică numai 1,73%. În privința editurilor situația este puțin mai favorabilă decât în problema acreditării revistelor. Autorul în continuare descrie în scurt rezultatele obținute de cele patru reviste acreditate.

Cuvinte cheie: acreditare, cercetare-dezvoltare, limbaj profesional, scrieri profesionale, scrieri în limba maternă.